KRIJES

OMLADINSKI LIST ZA POUKU I ZABAVU.

BR. 5. i 6. U ZAGREBU 15. PROSINCA 1909. GOD. I.

Chanson d' hiver.

Phil. Josip Badalić.

Kroz ozeblo granje sumornih breza
Umorni psalam tiho se krade
I šapuće skladbu u tromom ritmu,
Kao da neznane navješta nade.

O proljeću možda novomu snije
Smrznuta koja brezova grana
I pozdravlja svoje listiće nove,
Što će je osut' za proljeća rana.

Ne, nije to sanja zamrzle breze
— Poznam ja takvu pjesmicu zimnu —
To priroda danas Rođenju Svetom
Zanosno sklada pozdravnu himnu — —

Priča hijeroglifa.

(Nastavak.)

Megal Eirenon.

V. Prva priča.

Već je prošlo mjesec dana, otkako smo se vratili, kadno dobijem pisamce — kratko ali jezgrovito:

Mon cher ami:

Dođi večeras! Pripovijedat ću Ti što sam odgonetao.

Tout à toi Luis.

Jedva sam dočekao, da se spusti sumrak. A kad su se već upalile plinske svjetiljke, pohrlih kroz živahne ulice grada prema stanu moga druga dra. Louis Aldena.

Kad sam otvorio vrata malene učenjakove sobice, čudni mi se zadah starih papirusa slegne na pluća. Profesor se zgurio nad jednim razmotanim papirusom — opazio me je tek kad sam ga drugi puta pozdravio. Bio je blijed i upalih očiju, tà već mjesec dana nije izlazio iz svojih odaja.

»Samo časak«, reče pokazavši na niski tronožak, da sjednem.

Taj »časak« je trajao dosta dugo — onda je smotao papirus, stavio ga na zaprašeni snop drugih smotaka i okrenuo se prema meni.

»Veseli me, da si se sjetio u svom golemom poslu i mene«, rekoh, »a vjeruj mi, da sam doista željno očekivao tvoj poziv!«

»Obećah«, rekao je ukratko Alden.

Zašutjesmo čas obojica, a onda poče on: »Ova mumija, koju smo donijeli, bila je kraljevna H'ont-seu-sin, kćerka silnoga Kheopsa, a njezin je život u ove papiruse velikom brigom i trudom zabilježio slavni tadanji slikar imenom Khem-Am. — Zašto? To ćeš saznati tijekom priče — pripovijedat ću ti sve što točnije; tek ću gdje štogod ispustiti, da ti ne dosadi. — Čuj dakle, što pričaju hijeroglifi.«

* * *

Već je božica Isis — mjesec — koja se vozi po svodu nebeskom na dobromu čamcu, čamcu od milijun godina, dvadeset i devet put po dvanaest puta promijenila svoj oblik, a još se uvijek smeđožutom pustinjom razlijegao glas radnika, udarci čekića, škripa užeta i skela, kletve nadzornika, zviždaj bičeva i vapaj bijednika.

Danas je i opet, kad je već svevišnji Rha — sunce — polazio u podzemno carstvo, silni kralj Kheops pošao da nadgleda, kako napreduje gradnja piramide. Pratio ga je doglavnik Azes-ka-va i ljepušna kraljevna H'ont-seu-sin.

Već je bio i kod onih, koji širokom kamenom cestom vuku tešku granitnu građu, namrgodio se i nad onima, koji prelagano obdjelavaju tvrdi kâm, izgrdio je i nadzornike, koji dosta ne upotrebljavaju oštrih bičeva, psovao je žene, koje su presporo iz suhih gužva plele užeta, a često je ljutim bičem opalio siromašne radnike, koji su mukom podizali gorde gromade kamenja i vukli ih k građevini. Sada se ljut približao k slikarima, koji su nagnuti nad kamenim pločama marno crtali različitim bojama tajanstvene svete znakove i zabilježivali ime graditelja piramide — Kheopsa.

Kod svakoga je nešto mrmljao, a napokon se zaustavio i kod najvrsnijega Khem-Ama:

»Skote, zašto tako lijeno crtaš te nezgrapne znakove«, poviče ljuto kralj.

Mladome je slikaru udarila krv u lica, ipak se svladao i šutio, tek kad je i opet kliknuo Kheops: »Lijeni nitkove, šta zuriš sada u stran -- riši!« nije mogao dalje, već prigovori: »Kralju! Znaj, da sam svećenik, posvećena osoba, biraj zato nazive.« — Prigovor je iznenadio kralja — tirana — koji je sve držao zvjerima i robljem, zato zavitla bičem i opali mladoga Khem-Ama preko obraza, da ga je oblio jaki mlaz krvi.

Kraljevna se zgrozi nad zlodjelom oca, a doglavnik se Ases-ka-va slatko i zlobno smijao boli mladića. Smijeh je doglavnikov slikara još više razgnjevio, nije pomišljao na ništa, već je viknuo iskreno i rekao ono, što je hiljadu srdaca plaho krilo — i tek mislilo:

»Čuj, tirane — čuj, bezbožniče! Mnogo si već nedužne krvi prolio, mnogo sirotana usmrtio. Ali znaj, da ćeš za sve skupo platiti — ima mjesto, gdje ne će vladati tvoj bič — pamti, da ti nijesi samo tijelo, već i »ba« — duša, koja će kad se ukoči ovo tvoje tijelo, stajati pred svemoćnim Ozirisom i njegova 42 suca, a ondje će oni suditi djela smrtnikâ — —«

»Šuti, robe«, kliknuo je bijesan kralj, koji se jedva snašao od bujice Khem-Amovih riječi. — Mladić nije mario, mlađana mu duša kipjela od bijesa:

»Ne ću šutjeti, jer govorim u ime hiljada, u ime bogova, onih bogova, kojima si ti pozatvarao hramove, potjerao svećenike od žrtvenikâ i goniš ih, da u kamen klešu i rišu laži — hvalospjeve tebi. Od kad se nije žrtvovalo, odkad već gladuju svete životinje, odavna je vjetar nanosio pijesak na svete žrtvenike a svemu si tome kriv ti — tirane!«

»Ni riječi više«, viknuo je Kheops, ali uzalud, jer je Khem-Am vikao dalje.

»Zar ne čuješ jauk potištenikâ, jauk na tlačitelja; jauk muka i gorka straha, jauk, koji se dosele još nigda nije dizao iz ustiju smrtnikâ do gospodarâ nebeskih četa?« — »Strepi! U ponosu hoćeš da digneš piramidu do nebeskog svoda, hoćeš da zaviriš preko ovih gora i da vidiš carstvo smrti. — Ne bojiš se bogova?« — —

»Najmoćniji od sviju«, umiješa se sada u riječ doglavnik Ases-ka-va, »silni kralju i gospodaru, ne mogu da slušam pogrde na visost tvoju, i mislim da ne smiju da još dalje govore usta, koja su izrekla tolike psovke na tebe.«

»Tako je — najvrsniji od sviju«, reče kralj, a Ases-ka-va osmjeljen nastavi:

»Budi mu u tvojoj dobroti milostiv, kako si uvijek — i poštedi niskog stvora, ako bogovi to hoće.«

»Kako to misliš?« upita Kheops.

»Nigda još nijesi izagnao duše čovječje iz tijela, da te Osiris ne sudi — nemoj ni sada — nego izloži roba ovog svetim krokodilima uz obalu svete rijeke Nila, pa ako ga ovi poštede — volja je božja.«

»Oče, ne slušaj — molim te, ne slušaj groznih savjeta!« — umoli kćerka, ali otac je ni ne pogleda, već reče:

»Dobro — neka bude tako, ta i onako veli, da su gladne svete zvijeri, i da već dugo nijesmo prinijeli žrtve — a ja ne ću biti njegove krvi kriv — već bogovi, koji ga mogu poštediti, ako hoće.«

»Oče!« kliknu kćerka samilosno i nježno. Kheops zavitla bičem, a doglavnik naloži, da se smjesta ovrši želja kralja.

Gvozdene su ruke svezale blijeda slikara; uzalud su bile molbe. Tek smijeh je bio odgovor svemu. Zadnji iskreni pogled molbe i zahvalnosti bacio je ubogi Khem-Am na dobru kraljevnu — a onda su ga odveli tamo prema Nilu. — Neka se vrši volja kralja.

Rha je već pošao u podzemlje, a ni Izis nije došla, da osvijetli puta, kojim vode siromašnog Khem-Ama.

»Toliko za danas«, završi profesor. **(Nastavak slijedi.)**

Vatroslav Lisinski

o 90-godišnjici narođenja (1819.—1909.).

Po Kuhaču **B. Š.**

Kad su zlatni traci hrvatskoga preporoda navješćivali zoru kulturnog i političkog jedinstva hrvatskomu narodu, kad je veliki naš Gaj počeo sakupljati oko sebe ljude vatrene i oduševljene za napredak svoga naroda, u velike je njegovu uspjehu pripomogla radinost nekolicine ljudi, koji su uzdignuli hrvatsku pjesmu iz zapuštenosti, te pjevali davorije i budnice. U kolo najoduševljenijih pobornika za Gajeve ideale moramo svakako ubrojiti i Vatroslava Lisinskoga, prvog i najvećeg hrvatskog opernog skladatelja.

Ma da su već prije zazujale srebrene žice iz ubavog Samobora i odjeknule gorama i dolinama, te uzbudile ponos u hrvatskim srcima; premda je Gaj pjevao s Livadićem »Još Hrvatska nij' propala«, ipak je velika zasluga Lisinskoga, jer nam on baš stvori djela od neizrecive vrijednosti, koja mu sigurno daju mjesto odmah uz prve naše velikane.

*

Lisinski je dijete hrvatskoga oduševljenja, nu u domovini nesrećan morade u najljepšoj dobi svojoj prestati da radi. — Hrvati ne će moći nikad prežaliti ovog velikog gubitka.

Vatroslav se rodio u Zagrebu 8. srpnja 1819. Već od rane mladosti nesrećan, što mu je dojilja iščašila nogu, ne mogaše dugo da hoda bez štaka, tek je u gimnaziji zamijenio štake štapom, koji mu osta potporom sve do smrti. Škole je svršio u Zagrebu i to gimnaziju i filozofiju i pravo, a bio je redovito odličan đak. Sam je imao vrlo mnogo mara za proučavanje jezika, tako je govorio osim materinjim jezikom još njemački, latinski, francuski, ruski, a poslije je naučio i češki. Kuhač lijepo veli za njega, da nije bio obični proizvoditelj opusa, već naobražen čovjek.

Kako je bio slab, odredili ga za pučkog učitelja, ali mu brat, koji ga je uzdržavao, reče, da svrši škole, koje hoće. Tako postane Vatroslav pravnikom.

Glazbu je počeo učiti u četvrtom razredu gimnazije, ali se ozbiljno latio posla tek, kad ga je počeo podučavati koralista zagrebačke stolne crkve Đuro Wiesner[1] pl. Morgenstein. U njega je učio glasoviranje, harmoniju i kontrapunkt.

Među prijateljima Lisinskovim isticaše se osobito Alberto Štriga, koji je imao lijepo bariton grlo. Vatroslav ga Lisinski poduči u kajdama a tako i neke druge svoje saučenike, pa se složiše u pjevački zbor, koji je pjevao samo hrvatske narodne napjeve, a bio je u Zagrebu vrlo ugledan.

Prvi put je Lisinski okušao svoj stvaralački dar, kad su dočekivali dra. Ljudevita pl. Gaja. Uglazbio je omiljelu poslije davoriju »Iz Zagorja od prastara« od P. Stoos-a, koja je danas poznata narodu s tekstom dra. Demetra »Prosto zrakom ptica leti«,

I poslije je Lisinski skladao pjesme, koje su u brzo omiljele domoljubima, pa se pjevale po svim domovima i zabavama. Najveći je uspjeh u ovom svom početničkom radu stekao operom »Ljubav i zloba«, koja se pjevala prvi put u zagrebačkom kazalištu 4. travnja 1846. Uspjeh je bio sjajan, pa se opera pjevala još šest puta.

Da izbavi svoga prijatelja A. Štrigu iz dugova, u koje je zapao priređivanjem prve hrvatske opere, pođe s njim i još nekolicinom drugova na koncertnu turneju po Slavoniji, te je po svuda slavio triumfe.

Ali sad je Lisinski pomislio i na svoj život. Odlučio je svakako postati glazbotvorcem i to hrvatskim, čemu se je sav ondašnji glazbeni svijet u Pragu smijao. Drug mu Štriga sakupi subvenciju od rodoljuba i on pođe u Prag koncem listopada 1847. Htio se je upisati u konzervatorij, nu kako je prevršio dobu pitomca, nijesu ga primili, već ga je privatno poučavao ravnatelj konzervatorija J. F. Kittl. Pod vrlim ovim učiteljem počeo je skladati Lisinski veliku operu u 5 čina »Porin«, kojoj je libreto napisao vrli naš dramatski pisac Dimitrije Demeter. Na tom je svom djelu radio sve vrijeme do 1851. U Pragu je teško obolio, i sve je već mislilo, da će umrijeti, nu on se pridigao i došao u Hrvatsku, gdje je pokazao dijelove »Porina«, koji su se vrlo svidjeli. Međutim je marljivo proučavao osebine narodnih i pučkih pjesama pojedinih naroda, i on je upravo izvrsno poznavao sve to, pa je zato umio skladati u duhu krasnih narodnih popijevaka. Po Kuhaču moramo uzeti, da je najbolje poznavao osebine češke pučke popijevke. Mnogi su glazbenici uvidjeli veliki dar Lisinskov, i htjeli ga zadržati doživotno u Pragu, no on ne htjede ostati; prejako ga je vukla čeznja za domovinom. Povratio se u Zagreb s gotovom operom »Porin«. I ban ga je Jelačić za to pohvalio, a na njegovu je preporuku izabran i profesorom na glazbenom zavodu ali — bez plaće. No ovdje su ga tako zapostavljali, da je na samu novu godinu 1855. bio prisiljen napustiti glazbenu umjetnost. Stupio je u sudbenu službu kao prislušnik sa 300 for. godišnje plaće. Kasnije je molio mjesto kotarskoga aktuara, ali ne dobije ga, jer »da je molitelj nepoznat«. — Lisinski nepoznat u Zagrebu? U istinu nanesena je time teška povreda tom narodnom velikanu.

[1] Ne valja ovoga Wiesnera zamijeniti sa hrvatskim Ilircem glazbotvorcem Ferdom Livadičem iz Samobora.

U službi se dobavi groznice, koja se izvrgne u vodenu bolest. Svojoj je zaručnici, koja ga je do smrti vjerno njegovala, rekao jednom: »Vidim već, da mi se tri jedine želje neće moći ispuniti. Želio sam svoju majku kod sebe imati, te je uzdržavati, Tebe — zlato moje — ženom zvati, a operu »Porin« vidjeti predstavljanu.« Lisinski je umro, a ništa mu se od ovoga nije ispunilo.

Pod kraj je svoga života vrlo stradao, a često i gladovao. Otkad je stupio u činovničku službu, prestao je skladati — skladao je još samo svoje opijelo, koje su mu pjevali na pogrebu. Umro je 31. svibnja 1854.

Godine se 1897. odužiše uspomeni Vatroslava Lisinskoga izvedbom krasne njegove opere »Porin«. Nu pedesetgodišnjica smrti 1904. prođe i neopaženo u hrvatskom narodu, a pozivu jednih jedinih novina — ne ozva se baš niko.

Očekujmo 100-godišnjicu narođenja god. 1919., možda će ona pasti u povoljnije prilike, da hrvatski narod proslavi svoga velikoga sina, koga nazva dr. F. Marković »Bojanom, Daliborom i Orfejem hrvatskoga naroda«.

O Lisinskovom su se talentu izrazili stručnjaci najpovoljnije. On je glazbeni gigant, koji je trebao da poživi tako dugo kao Beethoven, te stvori djela dostojna njegovih. On je znao spojiti dramatičnost glazbe s melodijoznom nježnošću slavenske ćudi, pa su ga nazvali Wagnerijancem prije Wagnera. I tomu neumrlomu pokojniku treba da prigodom 90godišnjive njegova narođenja klikne hrvatski narod s Preradovićem:

»Slava njemu uz sve jade svoje,
Da Ti ipak vjeran ostao je!«

U ekspresu.

(Istinit događaj.)

Preveo: D. A. Biščan.

Znatni me poslovi čekahu u Parizu, stoga se iz Bayone odvezoh u ekspresnom vlaku broj 24 dana 6. kolovoza 189..

U posljednjem odjelu zadnjih kola sjeđaše poznat mi Amerikanac, gospodin Egerton sa dvije kćeri; rado se odazvah uljudnom mu pozivu, da se k njima pridružim. U pokrajnjem se odjelu smjestila nekakva španjolska obitelj; jaka, debela gospođa sa tri prilično velika sina, koji su neprestano žvakali naranče i bademe. Među ostalim suputnicima opazih jednog malog starčića sa kratkom bradicom, koji je hodajući gore dolje zadovoljno griskao komadić havane, pa svećenika, koji je u kutu ugodno sjedio i čitao svoj brevijar.

Ja se odmah počnem zabavljati s Egertonom. On je u rudnicima stekao nekoliko milijuna dolara. Sada je stanovao u Biarritzu, tu smo se sastali pri nekoliko vožnji i od tada smo dobri prijatelji. Ja sam ujedno rado gledao njegovu stariju kćer, plavku. Smatrao sam milošću sudbine to, što sam mogao putovati u istom odjelu sa Bety-om.

Mlađa nam je sestra Dina pripovijedala na lagodan i vragoljast način o različitim nezgodama zadnje kupališne sezone, te smo se morali slatko smijati. Odmah iza stanice Dax opazim, kako onaj mali starčić sa bradicom žestoko i uzrujano maše rukama pod nosom svećeniku i neprestano upire prstom u istu točku horizonta, koju ne mogoh vidjeti sa svojega mjesta. Njegova mimika bijaše tako živahna, da sam morao ostaviti mjesto i društvo. Htio sam naime znati, što je malom.

Mi smo se baš vozili poznatim Landesima južne Francuske, kroz prostranu stepu borove šume. Ja zovnuh Egertona k prozoru. »A što se je to dogodilo?« upita začuđeno Amerikanac. »Zalazi li danas sunce možda prije određenoga vremena?« Pri tom pogleda na malen, ukusan, zlatom okovan kompas na lancu od sata. Premda je sunce stajalo visoko na nebu — bio je 1 sat i 10 časa — ipak je čitav sjeverni obzor bio crven poput vatre. »U stepskim šumama bjesni požar!« vikne mali starčić kriještavim glasom. »Naš ekspresni vlak juri ravno u sredinu vatre. Sada ćete doživjeti neizmjeran, božanstven prizor naravi, ja vam to velim!«

Mi se osupnuto pogledasmo. Svatko je promijenio vladanje, već prema starosti, spolu i značaju. Španjoska je matrona odmah plašljivo pokupila svoje dječake i spremala se, kako će, čim ugleda vatru, pasti u žestoku živčanu krizu. Svećenik metne na nos jače naočari, a ruke spusti na prsa. Bety i Dina iskopaše iz kovčega »Kodaka« i pitahu me, da li će kod tolike brzine vlaka moći naslikati taj veličanstveni prizor. Kada sam o tom sumnjao, činilo mi se, da su se silno obadvije rastužile. Najednoć zaškripiše zastave, a vlak stade na otvorenoj pruzi. Vlakovođa prođe kroz sva kola zapovijedajući, da sve prozore pomno zatvorimo. Iz kratkog razgovora ovoga činovnika sa jednim nadglednikom saznasmo, da je prostor požara četiri do pet kilometara u promjeru.

»Naš će vlak«, poče opet stari gospodin paleći novu havanu, »sada pojuriti najvećom brzinom, da što brže prođe kroz pojas požara.«

»Zar se ne trebamo bojati, da ćemo se ispeći?« upitah ja glasom, iz kojega se moglo zaključiti, da sam veoma zabrinut.

»Ah, otkud«, odvrati on trepćući očima. »Brzina je vlaka tako velika, da se nutarnjost nema vremena upaliti. Osoblje je ovog željezničkog društva već dobro pripravno za takve prilično česte slučajeve. Stvar nije tako pogibeljna, kao što se čini. Ja sam u 20 godina barem tri puta prošao kroz zapaljenu šumu, i veličanstvenost me toga prizora svaki put tako osvojila, da sam žalio, što vlak hiti tolikom brzinom.«

Ekspres pođe svakim časom brže. Najprije smo se još nekoliko časova vozili kroz zelenu, stepsku šumu; onda opazismo, kako preko livadice trči stado ovaca, a za njima zaostaje pastir. Već je žarko sunce bacalo preko ravnice poput munja bakrenaste zrake. Približi se čas.

Najednoć se zažariše prozori od vatre. Parostroj je od časa do časa jako zviždio, da umanji buku požara. Naš suputnik nije zaista pretjerivao, ovaj je prizor nadilazio svako očekivanje.

»Very beautiful!« reče Egerton pružajući mi svoje smotke, Bety i Dina pritisnuše svoje nosiće na toplo staklo, da im ništa ne izmakne od toga čara. Međutim im vatra pozlaćivaše plavu kosu.

Kroz guste oblake dima, što su se vijali pred prozorima, vidjelo se, kako pojedini borovi blizu tračnica plamsaju poput baklje, iz koje lete iskre na sve strane. Čitave čete zapaljenih grana i iglica, mahovine i paprati uzvijale su se prema suncu i zažarile mu zlatne zrake.

Najednoć zamuknu parostroj. Besvijesna mi misao sunu u mozak. Što bi bilo, da se jedna od ovih zapaljenih greda sruši na tračnice, pa da vlak iz njih iskoči? Dok sam zurio u požar, stvaraše mi fantazija pred očima strašne slike. Egerton se međutim ozbiljno zauzimao za sve stvari. Držao je kronometar u ruci i glasno sebi samomu govorio. »Mi prevaljujemo gotovo stotinu kilometara za sat, ako pojas požara iznosi oko četiri kilometra, onda ga možemo proći za jedno 140 sekunda.« Onda počne glasno brojiti: »80 — 90 — 100 —«. Brzo ćemo valjda već izaći iz toga pakla. Vrućina je u kolima bila nesnosna. Za stalno ne bismo u ovoj ražarenoj peći bili izdržali više ni pet časova. Moje su sljepočice i obrazi bili kao zapaljeni. Svećenik sjeđaše još uvijek mirno u svojem kutu i šaptaše dubokim glasom molitvu.

»110!« — Račun je amerikanca bio neobično točan. I onaj mali starčić poželi živahno se okrećući, da sada već jednom izađemo na svježi zrak. I zaista, napokon prestadoše baklje i iskre vatre! Lijevo i desno se opet pokaže jednolična slika poljana i livada sa pojedinim borovima. Ja izbavljen, uzdahnuh, a obje mi se ljepotice na to slatko nasmijaše.

Ali vlak ne umanjuje svoje brzine! Svježi zrak! Ja otvorim naglo prvi prozor u hodniku, da se uvjerim, je li prošla pogibao. Ali kako da izrazim ono, što sam u tom času ćutio i vidio? Strah mi je začepio usta i zaustavio srce. Naprijed se vlak zapalio! Nijemo se spustih na sjedalo. Kroz crne se oblačine dima iz stroja vijahu jaki stupovi plamena i obavijahu prednji dio ekspresa: kola za prtljagu i poštu. Što se je dogodilo na parostroju? Zašto nije vođa zaustavio vlaka?

Vatra je već gotovo dosegla prva osobna kola, odonud već dopirahu do naših ušiju očajni vapaji zapomaganja.

I moji suputnici odmah upoznaše grozan položaj, Španjolka najprije bijesno povuče vrpcu za uzbunu, a onda se sruši u nesvijest; svećeniku se vidjelo, da se svesrdno pripravlja na smrt i nas je već sve odriješio od grijeha; mali starčić je okolo trčkarao kao bijesan jarčić tražeći izlaz. Strahovit položaj! Ako odmah ne pomogne svrhunaravna sila i ne zaustavi vlaka, dospjet će vatra i do nas, a onda ćemo se na klupama ispeći. Ili da skočimo iz kola? To bi kod te brzine vlaka bila više nego stalna ali i brža smrt. — Što se je samo dogodilo na stroju? Da nije možda strojar i ložar izgorio? Ili su obojica od žege poludjeli? — Sada opazih, kako se otvara prozor na prednjim kolima. Jedan očajnik skoči van i skotrlja se u duboku grabu . . .

Grad! Stanica! To je Morceux, tu ekspres mora stati. Poput topovskog je taneta letio tračnicama kraj kuća; sve je ispred njega bježalo. Mi vidjesmo samo, kako činovnici očajno dižu ruke k nebu. Prema voznom smo redu već sada stigli za 20 časaka prerano. Već i do naših prozora doprijeće jezici plamena. Vrućina je rasla grozno, činilo mi se, da se već sada počinje smrtna borba.

Egertonove kćeri bijahu u tom času prilično mirne, samo kao da se je mlađa spremala na kakav grozan čin. Stari je Egerton bio posve hladnokrvan. On je listao po svojoj putnoj knjižici. Onda reče spokojno: »Mi ćemo se sukobiti sa vlakom broj 48!« Zatim zatvori knjigu, izvadi sat i upita me: »Za koliko ćete se sa mnom kladiti, da ćemo se sukobiti?« Ali ja nijesam bio više tako jak, da o tom govorim. Ipak vjerovah u sukob. Jer se i kod najgroznijih nesreća te vrste dogodilo, da su se jedni ili drugi spasili. Egerton, koji se je na sve savjesno spremao, rekao nam je, da legnemo, jer da je to najpovoljniji položaj kod sukoba.

Što je dalje vlak jurio, to je veći bivao jauk po kolima. Tada najednoć osjetih jaku trešnju, kotrljanje, zveket, lupu, udarac, eksplozije, viku . . . Ja mišljah, da će mi se kosti raspasti. Onda tresnuh o tlo i izgubih svijest.

Kada opet otvorih oči, nađoh se u nekakvoj suši na slami. Glava i ruke mi bijahu zavezane, kraj mene drugi ranjenici, koji su kukavno jaukali. Preda mnom stajaše svezane ruke Egerton. On mi odmah razjasni moje stanje. Liječnik me je pregledao i izjavio, da sam ja, kao i on i njegove kćeri, umakao sa nekoliko lakih rana i da će za nekoliko dana sve biti dobro. Kada čuh, da je Bety spašena, oćutih u sebi nove snage, a očima zahvalih Egertonu za tu veselu vijest. Činilo se, da on sluti, što se u dubini moje duše zbiva, jer mi je prijazno i očinski namignuo. — Sukob se dogodio blizu kolodvora, pa su nam odmah mogli pružiri pomoć. Na žalost je bilo 30 mrtvih, među ovima i onaj svećenik i starčić, a ranjeno gotovo sve ostalo! I strojara i ložača nađoše poslije na pruzi mrtve; obojica su se od vrućine onesvijestili i pali sa parostroja.

Osam dana iza toga ustadoh i zaručih se sa Miss Bety. Ovi događaji, koji su tako naglo uzastopce slijedili, iznijeli su na svjetlo i tajnu mojega srca, koje za stalno ne bih ja bio mogao još za dugo odati. Zar nije tim Providnost htjela reći, da naš život mora i u buduće ostati združen, pošto smo zajedno preživje l smrtnu pogibao? —

Grob Mihovila Pavlinovića.

(K slici.)

Đuro Vilović — Zadar.

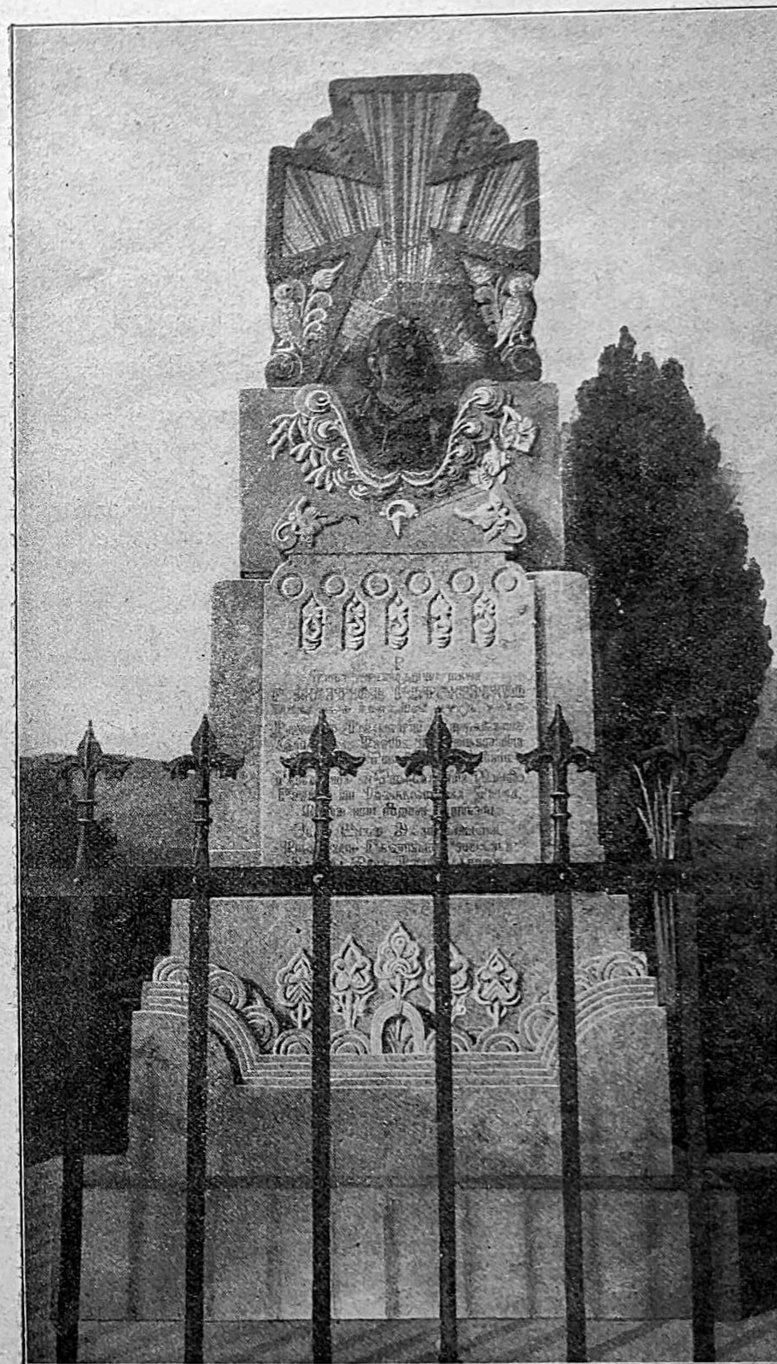
. . . Grobolika će vladat kob,
Sva zemlja bit će jedna rana.
Zaboravit će i tvoj grob . . .
A. Šenoa.

Nedavno uprijeh pogled s Mrljana,[1] s kojeg je bez dvojbe i Miho gledao, u zamagleno Biokovo, njegov i svoj rodni kraj. Dà, na biokovskim grudima odnjihao se Mijo, fra Andrija i fra Ivo.[2] Rodiše se, da proslave taj skup kamenja, a odnjihao se i ja, te po njima uzljubio rodni kraj, posvećen njihovom kolijevkom. Za okom mi tog dana i misao poletjela do Pavlinovićeva groba. Tamo misao tražila među svijetom, tražila ljude iz svih hrvatskih krajeva, zahtijevala, da ih vidi na koljenima nad Njim, ali uzalud . . . Toga dana otkrivao se njegov nadgrobni spomenik. Osim nešto znatiželjnog varoškog svijeta iz Makarske, pa nekoliko odbornika, nije se niko tu našao. Ljudi su se baš tada prepirali, da li je korisna i moralna borba s bikovima na madridskoj areni ili ne . . . . . I tako malo je srdaca osjetilo čas, u koji velikan i opet pohađa jadnu domovinu i svoj bijedni kraj. Malo je njih vidjelo Njega, a baš mi stoga žalosno srce krvarilo sjećajući se, što sve nije bio Pavlinović.

Rodio se u Podgori (kod Makarske), gimnaziju nastavio u Spljetu, bogosloviju svršio u Zadru, a umro — u radu za narod. To je njegov život! U prvom času shvatio je, što mora činiti i kojim će putem. To je htio sam, to zahtijevao

[1] Mrljan je brežuljak nad Spljetom, dnevna šetnja spljetskih klerika, pa je i Pavlinović bez dvojbe za svog đakovanja uživao u pogledu, što se otvara prema Biokovu.

[2] Fra Andrija Kačić (u Bristu), fra Ivan Despot (u Zaostrogu) i Pavlinovićeva Podgora leže na Biokovu, jer se brdo utapa u morsku pučinu, zato su mjesta na njemu a ne pod brdom.

Grob Mihovila Pavlinovića.

od drugova. On je tražio, da se žrtvuju svi i posve. Nagovarao ih, neka uvijek ostanu slobodni, da mogu svega sebe žrtvovati rodu i jeziku. Drugovi su pristali na to, ali kod većine duh bijaše spravan, nu tijelo podleže. Koliko Bakotić i Botić na književnom polju, toliko opet Vežić i drugi na političkom, ali jedini Miho žrtvova za narod svega sebe.

Znao je Miho, da svećenik može najbolje raditi za vjeru i dom, pa eto ga, kako uzlazi k oltaru, da pred Gospodom prospe miomiris duha, krjeposti, snage, podiže molitve k nebu, da ono uzme njegove želje pod svoje okrilje. Ono ga je i uslišalo, ono ga i pratilo. Pavlinović je bio velik u svemu: velik kao svećenik, kao rodoljub, pjesnik i govornik.

Pavlinović bijaše čovjek strogo moralan, duboko religijozan, zauzet za spas duša njemu povjerenih.

Pavlinović pjesnik skitio je ono, što mu je duša u prsima i misao u glavi pokâpala. Njegove su pjesme molitve za slobodu roda; a stil mu kao i volja i vanjština — prava drenovina. I najljući su protivnici srtali, da čuju govornika Pavlinovića. On nije moljakao, niti se uvijao, već je govorio s uvjerenjem i tonom čovjeka, koji zahtijeva, da mu se povrati nepravedno oteta očevina.

Ništa nije moglo ograničiti njegove ljubavi k domovini. Svu svoju sposobnost, sve vrline svađaše na ovo polje. Štogod danas ima jadna Dalmacija, malo ne sve je to po Mihi. Pavlinović je prvi prozborio u saboru hrvatski, a kumovao gotovo svakom rodoljubnom zamišljaju.

Živio je Miho i odigrao svoju, ali odigrao sjajno i pošteno. Od prve svijesti do posljednjega daha, što ga izdahnu već tada ostavljen od svahoga. Dâ, i Ivan i Petar ga ostavi, a Juda! E, Juda je bilo više nego svaki trinaesti.

Umro Miho, a mi danas uživamo nezasluženu baštinu. Uživamo i prepiremo se o magarećoj sjeni, dok Mihine kosti trunu neoplakane, ni dostojno počašćene. Njegovoj raci ne pristupa niko. A zašto? E, Miho je bio prava hrvatska korenika, pravi svećenik. On nije znao za ševrdanje, već je sjekao, te plovio dalje. Njegovi ideali su bistri, pa nije nikakvo čudo, što se u vijeku nestalnosti i u mutnu lovljenja, nije gotovo niko osvrnuo na njega, već se prelazilo bez obzira preko njegovih ideala i preko njegova groba.

Život i običaji grčkoga naroda.

III.

Proročišta.[1]

Dimitrije Vac, cand. phil.

Slična vračima ili gatalicama, kojih imade još i dandanas u našem narodu, bila su grčka proročišta (*μαντεῖαι*), najveća narodna svetinja. Grci su naime držali, da bogovi na određenim mjestima kazuju ljudima svoju volju, koju su svećenici tumačili. Takva su određena mjesta zvali proročištima. Ova proročišta u velike su utjecala na politički i obiteljski život ne samo Grka već i ostalih naroda, koji su u svim važnijim stvarima dolazili pitati za savjet proročišta. Tako znademo za spartanske kraljeve, da su prije svakog važnijeg čina pitali za savjet delfijsko proročište, osobito pak, ako su htjeli ratovati. Proročišta je bilo mnogo, nu najglavnija su bila: u Dodoni, u Epiru, koje je bilo posvećeno vrhovnomu bogu Zeusu, i u gradiću Delfima, a ovo je opet bilo posvećeno Apolonu, bogu proricanja. Delfijsko je postalo kasnije najglasovitijim proročištem. U Dodoni je bio posvećeni hrast, za koji držahu, da na njemu prebiva Zeus, i da šuštanjem lišća očituje ljudima svoju volju, koju su im tumačili svećenici (*προφῆται*).

Pitija u Delfijskom proročištu.

Kud i kamo je znamenitije bilo Apolonovo proročište u gradiću Delfima, gdje je bio blizu vrela Kastalije podno visokog brda Parnasa krasan hram, posvećen bogu Apolonu.

U predvorju toga hrama bile su napisane na zidovima dvije glasovite rečenice: »Spoznaj samoga sebe« (*Γνῶθι σαυτόν*) i »Ništa previše« (*μηδὲν ἄγαν*). Tu su bile i mnoge dragocjenosti u vrijednosti do 10.000 talenata. Iza predvorja bilo je svetište, u kojemu je stajao kip boga Apolona, a još je dublje bilo najsvetije mjesto hrama (*ἄδυτον*); tu se proricalo. Taj je hram 548. god. prije Isusa izgorio, pa je još ljepši sagradio neki Spintharos pod nadzorom Alkmeonidâ, koji su bili prognani iz Atene.

U najsvetijem mjestu hrama, gdje se proricalo, bila je jedna šupljina, iz koje je uvijek sukljala sumporna para, pa koji bi tu paru udisao, onesvijestio bi

[1] I. Müller: Handbuch der klass. Altert. Wissen. V. Band, 3. Abt. (Die griechischen Sakralaltertümer), München 1890. str. 50.—57.
K. Rac: Život starih Grka, Zagreb, str. 157.—159.
O. Seeman: Die Götter und Heroen, Leipzig 1869. str. 439.—440. i 47.

se i buncao bi riječi bez ikakvoga reda i smisla. Grci su držali, da je svaki tom parom omamljeni čovjek, nadahnut božanstvom, i da može ljudima kazivati volju bogova. Na taj je evo način nastalo to delfijsko proročište, kamo su dolazili ne samo Grci već i strani narodi. U tom je proročištu bila uvijek jedna proročica, koja se zvala Pitija. Ona je kazivala volju bogovâ, koju su onda svećenici dolaznicima javljali. Isprva je proročica morala biti djevojka, a kasnije se naredilo, da je mogla biti samo ona, koja je imala više od 50 godina. U početku se proricalo samo jednoga mjeseca u godini (zvao se proročki mjesec), i to u proljeću, a kasnije se proricalo svakoga mjeseca na jedan određeni dan. Na posljetku, kad je dolazilo sve više naroda, proricalo se svaki dan izuzevši nesrećne dane (ἡμέραι ἀποφράδες).

Na dan proricanja bili su ovi obredi: u jutro bi se zapalio u hramu tamjan, vrata bi se okitila lovorovim grančicama, a ljudi, koji su došli pitati proročište, pripravljali bi se molitvama. Proročica Pitija okupala bi se u vrelu Kastaliji, obukla bi dugu haljinu i okitila glavu lovorovim vijencem i zlatom. U hramu bi spalila nešto lovorova lišća, a tada bi je svećenik doveo na mjesto proricanja. Čudno je, upravo mistično bilo to mjesto! Nad otvorom, kroz koji je sukljala sumporna para, bio je jedan tronog sa kotlom, koji je pokrivala probušena ploča. Na toj je pak ploči bila stolica proročice Pitije, na kojoj je sjedila, dok je proricala. Oko nje sa stajali svećenici i pozorno bilježili svaku njezinu riječ. Kako je para kroz otvor ploče sukljala, bila je Pitija omamljena odmah, čim je sjela na stolicu, i stala je štošta buncati od muke. Sva iznemogla govorila je često nesuvisle riječi, a znala je i tako pomahnitati, da je skočila sa stôca i onesviještena na zemlji izdahnula. Od ovih besmislenih riječi sastavljali su svećenici odgovore i javili ih. Ti su odgovori bili obično dvolični, pa je to sve bilo upravo tako, kao kada naš svijet ide seoskima vračima i vračarama, od kojih čuje isto, što je i prije znao. Tako n. pr. djevojci kažu, da će se udati, a đaku, da će biti gospodin i slično.

Zanimljivo je čuti, kakva su sve pitanja stavljali stari Grci proročici Pitiji, spomenut ću samo nekoja: Hairefont je primjerice pitao, da li ima u Grčkoj mudrijega čovjeka od filozofa Sokrata; grčki je pisac i vojskovođa Ksenofon molio Pitiju, da mu kaže, kojim bogovima mora žrtvovati, i da li će se sa bojišta srećno povratiti. Jedan se opet obratio s pitanjem, tko mu je ukrao jastuke, a drugi, da li će imati koristi, ako se bude bavio ovčarstvom. Za neke se roditelje spominje, da su pitali, kako bi najbolje odgajali sina. Već iz ovog razabiremo, da su stari Grci pitali proročište baš sve, i najraznije stvari budućnosti. Čvrsto su držali, da se bogovi javljaju i u snu, pa su bila prema tomu i proročišta sanja. Ova su proročišta posjećivali većinom bolesnici, gdje su jednu noć u posebnim prostorijama prospavali, ne bi li sanjali o lijekovima, kojima će se liječiti. Najznatnije je bilo takvo proročište u Epidauru, u Argolidi. Osim ovih spomenutih proročišta bilo je i bezbroj drugih neznatnijih, manje vrijednih i poznatih.

Grci su uopće bili veoma radoznali, kakva će im biti budućnost, pa je to i bio glavni razlog, da su proročišta imala kod njih veliki ugled. Kad je kasnije počela jenjavati vjera u bogove, bivao je tim proročištima ugled sve manji, dok nije napokon car Teodosije god. 492. po Isusu najglasovitije delfijsko proročište posve zatvorio, odakle je već prije Konstantin Veliki odnio u Carigrad Apolonov kip i tronog.

Ima mnogo ljudi, koji se smiju tim starim proročištima, pa je ipak čudno, da su se sve do danas uzdržala tolika praznovjerja i lakovjernosti, te još i danas

ima ljudi, pa i iz t. zv. inteligentnijih krugova, koji vjeruju raznim »Wahrsagericama« i gatalicama, koji se boje raznih znakova, kao n. pr. broja 13 i sličnog — a sve u današnjem dvadesetom vijeku.

Nešto o potresima.

Phil. M. Katalinić

Potres je jedan od najstrašnijih prirodnih pojava. Što je radina čovječja ruka izgradila teškim trudom kroz duge nizove godina, toga pod njegovim udarcima nestane za čas i cijele cvijetne pokrajine pretvore se za nekoliko časaka u gomile ruševina, ispod kojih dopire samo očajno zapomaganje pokopanih žrtava. Znanost se napreže, kako bi taj strašni pojav do potankosti ispitala, da mu

Potres u Messini.

upozna uzroke, pa kako bi se onda moglo saznati, kada i gdje će se pojavit. Ali potres se ne da pod spone znanosti, pa i danas imamo malo sigurnih podataka o njegovomu porijeklu. Naši ga seizmografi* samo zabilježe, ali nemamo još pouzdane sprave, koja bi ga unaprijed javila.

Hoću prije svega da razjasnim neke znanstvene izraze, kakve ćemo često čitati u izvješćima o potresu. To su: epicentar, hipocentar i antiepicentar, Epi-

* Seizmograf je sprava, koja bilježi veličinu i smjer potresa.

centar je mjesto na zemaljskoj površini, odakle se potres širi na sve strane. Hipocentar se nalazi u unutrašnjosti zemlje pod epicentrom, a to je mjesto, gdje potres nastaje. Antiepicentar je antipodna tačka epicentra, t. j. tačka na protivnoj polutci, a nalazi se na drugom kraju promjera, koji ide kroz epicentar i središte zemlje.

Potres se širi iz epicentra u smjeru polumjera na sve strane, a područje, koje zahvaća u stalni čas, ima oblik više ili manje nepravilne elipse. Ove nepravilnosti dolaze od različitoga sastava tla, kojim se on širi. Kada valovi potresa dođu do gorja, jedan ih se dio odbije natrag, pa su zato potresne katastrofe najstrašnije na podnožju velikih gora. Tu se naime sastanu odraženi valov sa onima, što jure iz epicentra, pa se tlo talasa na sličan način kao more pr

Potres u Reggiju.

obali, gdje se valovi jako odbijaju od kraja. Iznimni su slučajevi, gdje se radi lokalnih prilika iz epicentra šire valovi smjerom neke linije, a da se na drugom mjestu i ne osjete.

Prema načinu gibanja tla dijelimo potrese na okomite i na valovite. okomiti se osjeća samo u epicentru, gdje iz dubine (od hipocentra) dolazi okomit udarac prema gore, a dalje se širi valoviti.

Neispravan je nazor, da su svi potresi istoga porijekla. Još je neispravnije mnijenje, da je izvor svima u vulkanizmu. Dapače najmanji dio zavisi o vulkanima, a od velikih potresa niti jedan, jer su svi vulkanski potresi lokalnoga značaja, t. j. ne osjećaju se nego u okolici dotičnoga vulkana. Prema tomu ne može biti ni govora o teoriji, koja dovodi sve potrese u savez sa vulkanima. Takva vulkanična teorija potresa već je davno zabačena.

Danas dijeli znanost potrese u 4 glavne grupe, a za svaku se navađaju posebni uzroci. To su: tektonski, urušni, vulkanski i kriptovulkanski.

Potres u Kalabriji 5./II. 1783.

Potrebno je, da radi lakšega razumijevanja prikažem, kakav nazor danas vlada u modernoj znanosti o unutrašnjosti naše zemlje. Pod zemaljskom površinom

nalazi se najprije t. zv. zemaljska kora, koju sačinjavaju naslage raznoga kamenja, a seže do 100 km duboko. Svi potresi nastaju u ovoj kori u većoj ili manjoj dubini. Pod ovim kamenim plaštem leži »zona najveće plastičnosti«, gdje se užarena tvar nalazi u nekakvom prelaznom stanju između tekućega i krutoga stanja. Napokon u dubini od 1500 km po prilici počima čvrsta željezna jezgra. Ne smijemo pomišljati, da su ovi pojasi među sobom oštro odijeljeni, nego jedan postepeno prelazi u drugi.

Promotrimo sada spomenute 4 grupe potresa.

Tektonski su potresi najrašireniji. Nastaju duboko u kamenom dijelu zemaljske kore, a odatle se šire njihovi valovi brzinom od 8—10 km u sek. prema površini a onda površinom dalje. Baš zato se lako osjete i u daljinama od 5—10.000 km od epicentra, a nije rijetkost, da njihovi valovi obiđu cijelu zemlju i dopru do antiepicentra. Kod svakoga jačega potresa osjeti se najprije nekoliko slabijih udaraca; to su t. zv. preteče. Iza malo vremena navali glavni udarac, a onda slijede zaključni potresi, koji se znadu povraćati kroz cijele mjesece i godine, dok se onaj dio kore ne umiri. Većinu potresnih katastrofa zadnjih godina prouzrokovali su baš tektonski potresi, n. pr. onaj, što je u travnju 1906. srušio San Francisco, te svi kalabrijski potresi i napokon mesinski.

Ima više teorija, kojima se nastoji protumačiti postanak tektonskih potresa. Ali se sve slažu u tomu, da su oni posve neovisni o vulkanizmu. Uzrok im treba tražiti u onim silama, koje su isprevijale zemaljske naslage, što su stvorile gore i još ih i danas stvaraju, naime u stezanju zemlje. Kora se već ohladila i stegnula, koliko je mogla, a sada se steže samo plazma, koja se nalazi između kore i tvrde željezne jezgre. Uslijed toga bude časova, kad između jednoga dijela kore i plazme ostane prazan prostor, te taj dio kore lebdi kao svod nad plazmom. Budući da taj svod sada nema dovoljne potpore, slabije naslage u kori popucaju i previnu se djelovanjem njegove težine i postranoga tlaka, kakav je kod svih svodova. To se uzdrmanje za čas prenese na površinu, i eto potresa.

Posve su slični tektonskima urušni, koji nastaju uslijed rušenja podzemnih špilja i galerija. Voda, koja prodire u unutrašnjost zemlje, izdubla je tečajem vremena u kamenim naslagama što mehaničkim što kemičkim djelovanjem prostrane špilje. Ona izjeda pomalo i postrane stijene tih špilja, na koje se opire njihov svod, pa se konačno cijeli svod i naslage povrh njega sruše, i tako prouzrokuju potres.

Spomenuli smo i vulkanske potrese, koji se pojavljuju pri provalama vulkana. U vremenu između jedne i druge provale vulkana zatrpa se zjalo, pa lava i pare, koje hoće, da provale van, moraju sebi tek otvoriti put. Stoga nastaju u unutrašnjosti eksplozije, koje uzdrmaju cijelu okolicu. Ali kako rekoh prije, svi su vulkanski potresi čisto lokalnoga značaja, jer nastaju u najgornjim slojevima zemlje tek nekoliko stotina metara pod površinom. Stoga oni ne zahvaćaju nikada tako velikih područja kao tektonski i urušni. Za strašne provale vulkana Krakatao (u Sundajskom moru, između Jave i Sumatre) propala je polovica otoka u more, a ipak udaljenije postaje za opažanje potresa nijesu ustanovile nikakva uznemirenja svojih aparata. Razumjet ćemo onda, zašto Napulj u neposrednoj blizini Vezuva malo strada od potresa.

Najsrodniji su vulkanskima kriptovulkanski potresi, koji nastaju u krajevima, gdje je bilo vulkana u predpovjesno doba, ili pod kojima su ognjišta ugašenih vulkana. Iz lave, koja se u dubini uvijek razvija, izvijaju se razni plinovi u velikoj množini. Dok su odveć vrući, ne mogu da se spoje; ali čim im

temperatura padne do stupnja, gdje se plinovi mogu spajati u spojeve, dogodi se to naglo uz silnu eksploziju, koja uzdrma okolne naslage sve do površine. Čini se, da tu glavnu ulogu igra spajanje kisika i vodika u vodu, te vodika i klora u klorovodik.

Zagrebačke potrese neki drže tektonskima, a neki kriptovulkanskima. Po ovima bi crta Zagreb—Stubica—Varaždinske toplice bila crta kriptovulkanskih potresa.

Svi krajevi na zemlji ne trpe jednako od potresa; uopće ih najviše ima u gorovitim krajevima, a najmanje u ravnicama. U Evropi ih otpada 90% na gorovite krajeve, dok su u ruskoj ravnici rijetki. Najčešći su na crti Apenin—Alpe—Kavkaz—Himalaja i crti Ande—Aleuti—Japan—Malaja i sundajsko otočje. Pa ni na morskom dnu nijesu rijetki.

Potres u Južnoj Italiji. — Beskućnici.

Poznato je, kakvo je razorno djelovanje ovoga groznoga pojava. Samo ću neke njegove učinke spomenuti. Okomiti potresi znadu stupove i cijele zidove iz temelja izbiti iz zemlje. U više se slučajeva opazilo, da je more postalo na nekim mjestima dublje iza potresa, kao n. pr. u luci grada Kingstona na Jamaici i pred nekoliko mjeseci u mesinskoj luci. Katkada se i gore povise, a u zemlji nastanu pukotine duge na kilometre.
Za potresa se uzburka more, te valovi navale na kopno i opustoše cijele obale. Uopće najmanje stradaju mjesta sagrađena na hridovitom tlu.

Kušalo se nekoć tumačiti potrese djelovanjem sunca i mjeseca, koji da prouzrokuju u zemaljskoj unutrašnjosti plimu i osjeku slično kao i na moru. Ali to je tumačenje zabačeno, jer kod potresa ne opažamo ni sjene one periodičnosti t. j. pravilnog ponavljanja pojava, koju bismo morali očekivati, kad bi oni o tom

zavisili. U zadnje vrijeme dovode ih u savez sa sunčanim pjegama i promjenama zemaljskoga magnetizma. Bit će u tomu nešto istine, ali je uopće to pitanje još premalo ispitano i opažanjima potvrđeno. Možemo reći, da je nemoguće naći jedan općeniti uzrok za sve potrese, jer je svaka vrsta drugoga porijekla. Ti općeniti uzroci moći će valjda utjecati na brži razvoj procesa, koji bi se i onako dogodio samo nešto kasnije.

Rodi nam se Krist.

(K umjetničkome prilogu.) G—ć.

Zašto hrli toliki narod tamo k jednom djetencu?
Zašto nose darove malom sirotanu?
Zašto hiti karavana s istoka u grimizu i zlatu k nagom mališu?
Zašto skida sjedokosi starac bisernu krunu pred djetetom?
Zašto sve pada nice pred majušnim bićem?
Zašto strepi silni namjesnik rimskog cara pred slabašnim čedancem?
Zašto se nebeski svod okitio uresom čudnim — zar zbog poroda obična smrtnika? — —

— Čuj kako blagi zefir raznaša cijelim svijetom anđela poj i harfe zvuk: »Rodio nam se Krist.«

Moja zbirka.

Laurenz Kiesgen — Branko Ljubuški.

Znate li, zašto sam ja tako rado učitelj? Radi ferija. Istražite li sve zakutke svoga spominjanja, to ne ćete naći mirnijeg, dubljeg, blaženijeg čuvstva radosti, nego li je bilo ono, kad ste kao dijete doživjeli prvi dan ferija. U prijatan vrt, pun cvijeća obasjanog suncem stupili ste tada; grudi vam je obuzelo neizmjerno veselje i vi se ne biste toga dana zamijenili ni s kim, s nijednim kraljem!

To sve proživljavam ja, stari učitelj, u svakoj novoj godini. Bogu hvala, ja sam svoju dušu sačuvao mladu i veselim se; dijete s djecom.

Danas je prvi dan ferija. Upravo sam otpustio male novake. Gizdavo su stupali sa svojim svjedodžbama. Svi su prošli. Svi su mi morali dati svoje ručice i Vlado, majčina maza, pružio je svoju punu, meku ručicu, a vjerne mu se plave oči napunile suzama. On se jamačno sjeća časova, kad sam s njim rješavao zadaće i kad sam ga sokolio slatkim riječima, dok bi on drhtavim glasom za mnom govorio, oči bi mu bile vlažne od suza. Zar on misli, da novi učitelj ne će imati toliko ustrpljivosti? Zar je bio njegov pogled blijesak zahvalnosti ili ljubavi?

Jamačno oboje. Ljubav za ljubav. Teško bi doista bilo ne ljubiti tako srdačne dječačiće! Sigurno su došli u školu s plašljivim srcem, sa srcem punim duboko sakrivenog nepovjerenja. Ali doskora su upoznali: Učitelj nije tiran. U tvrdom orahu rada, pažnje i učenja ležalo je slatko zrno uspjeha i znanja. Učitelj samo pomaže otvarati orah.

Školski ormar sakriva moju zbirku rariteta — rijetkosti. Na najgornjem pretincu, koji je sakriven radoznalom pogledu, leži sve, što sam ja tijekom godine morao konfiscirati.

Aj, to je baš krasna zbirka! Prije svega ima tu nekoliko regimenta papirnatih vojnika i to pješaka, konjanika, topnika na maršu, u zasjedama, u kreševu; zatim mnogo stvari, s kojima je gospođica iz papirnice znala zaluditi oči i srce mladih kupaca, živih slika i sličica, »apcigbildera«, zrcalaca, raznih čudnih igara, kao n. pr. da se pet bijelih kuglica, koje se nalaze pod staklom, namjeste kao zubi u crno nasmijano lice crnca s crvenim usnama; zbog takovih su darova dakako mali vragoljani uvijek kupovali kod one gospođice. Ovdje je cijela rpa raznih znamenitosti, koje su revni istraživači sa sobom ponijeli, da se u tihom času predavanja njima dive, ili da ih proučavaju (no tada su dopali meni); naočali za automobilistu, duga staklena cijev, šest kamenčića od »domino« igre, četverouglasto stakalce od lutrije, drvena čegrtaljka, par limenih vojnika i jedna škatulja. Što je to? Škatulja od cigara probušena na dnu; gleda li se kroz tu škulju, tada se može u koso postavljenu zrcalu vidjeti slika, koju srećni posjednik te škatulje odozdo metne. Ženijalno, jednostavno! Lijet dječije duše pun slutnje iz proze direktnoga promatranja u svijet poezije, slikâ i sanjâ. »Daj, da ja vidim!« — Svatko je htio gledati na tu čudnovatu spravu. Vlasnik je njezin za odmora dobro trgovao: dobivao je pera, sličice, dapače i tri filira. Tada mi se to činilo previše na trgovačku i ja sam taj »aparat« konfiscirao.

Što sve nijesu sabrali ti veseli divljani! Za ures leži tu dapače veliki komad — granate. Nju je jednom donio Milan. To je bojnik razreda. Debeo, stasit i jak zanima se uvijek za bitku i za vojnike. Jednom sam nešto pripovijedao o ratu; kako su tada sijevale i plamtjele njegove crne oči od želje i veselja! Drugo jutro dovukao mi je taj komad granate, koji je vagao tri do četiri kilograma. Otkuda ju je uzeo, nijesam doznao; al sam morao još nešto pripovijedati o ratu.

Sve ove stvati poklonit ću podvorniku. Vlasnicima ih poslati ne mogu. Možda je i bolje tako, da iščezne taj starež, kojemu je momentani čar otet.

Kako sam se bolje pružio, da i iz zadnjeg kuta sve očistim, dopre iznenada do mog nosa fin miris. Što je to? Posušena kitica ljubica.

Ah da, tebe sam u pravi čas spazio, mili daru, moga dragoga, veseloga — siromašnoga Željka. O tebi još moram pripovijedati.

Među svima veselim, živahnim dječacima, koji su me za sata gledali svojim blistavim očima, a za odmora veselo cvrkutali, sjedio je Željko, dražestan mališ kao uznemirena, poplašena ptičica. Mislio sam uvijek, da u njegovim velikim zjenicama čitam jedinu molbu: Ne čini mi ništa na žao, ljubi me!

On je bio pravo majčino zlato. Jednom sam prisluškivao njegov razgovor s hvališom Brankom. Branko je pripovijedao: »Kada je moj otac još bio vojnik u Beču, išao je svaki dan s carem na šetnju.«

Željko mu odvrati: »Naša mačka ima troje mačića, jedno će od njih biti moje.«

On je bio tako naivan. Pada mi na pamet događaj s metrom. »Gospodine učitelju, molim izmjerite, kako sam velik,« zamoli me Marko, kad sam protumačio porabu metra. On je bio golijat među patuljcima i ja sam mu učinio po želji. Metar i trideset!

»A sada izmjerite Miloša!« stali svi moliti iz radoznalosti, jer je Miloš bio najmanji. — Dvadeset i pet centimetara! Kako je malen! čudila se družba

Ja sam gledao po razredu, koga da izmjerim. »Branko, dođi ovamo!«

On se sakrio. Palice i duga ravnala, koja su bila slična batinama, bila su mu instinktivno antipatična, odvratna. Ali drugovi su ga bez obzira doturali do klupe. Ja sam ga mamio slatkim riječima — jedan metar i pet! Branko je uzdahnuo slobodnije.

Tada se javne Željko.

»Izmjerite Brankovu nevaljanštinu!«

Doista sam to mogao učiniti. Ako se to učini ozbiljna lica, morala bi stvar imati odgojni učinak. Učitelj je mogao jednostavno sve; zašto ne bi mogao izmjeriti nevaljanštinu Brankovu?

Branko je zadrhtao malo, kad sam mjerilo postavio na njegovu glavu i stao mjeriti zatvorivši jedno oko. Mjerilo je bilo prekratko. Moradosmo u pomoć uzeti stolicu. Tada sam istom mogao javiti: »Nevaljanština Brankova dva metra pedeset!« Hu! kako su klicali vragoljani.

Branko je morao ipak usuprot svojoj ne maloj zabuni vidjeti, da je tračak svjetla preletio preko mog lica, jer odmah vikne:

»Izmjerite Željku njegovo uobražavanje!«

O, vi veseli vragoljani! Željko ga je radi toga tužio svojoj majci. Nježna je gospođa došla k meni; mi smo se razgovarali o tom tako tihom i tako čednom mladiću. »On je ljubimac očev. Kako je moj muž gotovo uvijek na putovanju radi trgovine, to on neprestano sanjari o njemu. Izostane li otac jedan dan od kuće, to imamo posla, da obuzdamo njegovu nemirnu čežnju. Kada već i u školi sanjari, tad znate, što ga zanima.«

Tada sam doznao i to, da me Željko sanjarski štuje. Kadgod je mogao, donosio mi je cvijeća.

Ja ga još sad gledam, gdje sjedi preda mnom sa svojim velikim očima. Kada sam morao koga iz odviše živahnoga mnoštva ozbiljno opomenuti ili ukoriti, tada su se napunile njegove velike oči suzama; kad sam ga pogladio po uskom obrazu, opet su zasjale. Skoro zatim je sanjarenje odvelo njegove misli iz zatvora s četiri bijele stijene.

Oko Duhova već sam mogao opaziti, da vidljivo vene.

Poslije duhovskih praznika nije došao. Među listovima, koji su ležali na katedri, bio je jedan sa širokim crnim rubom. Željkov otac je umro nakon kratke bolesti.

Pobojao sam se. Ne će li taj nježni cvijet smrviti bura, koja je tako iznenada nad njim prohujila?

Ali tada su opet došli dani ozbiljnoga rada i ja sam zaboravio na smrt.

Za jedan tjedan opet je sjedio Željko u svojoj klupi. Bože, kako sam se prestrašio! Mali divljan bio je nježan i gotovo proziran; pogled očiju bio je kao onih, koji su začuđeni gotovo nerado s onoga tuđega svijeta zabasali u ovu bešćutnu, tvrdu zbilju: Što ću ovdje?

Kada sam gotovo nehotice gladeći njegovu malu glavicu rekao tiho »siromašni mališ«, tada je skočio iz svoje klupe, ogrlio me svojim rukama i teško jecajući utisnuo tako čvrsto svoju glavicu u moja prsa, kako se nijesam nikada nadao od tog slabog djeteta.

Sutra u jutro donio mi ovu kiticu ljubica.

Njegov posljednji dar. Ovo dijete je pojmilo smrt. Neizmjerna bol je stisnula njegovo srce. Nije mislilo, koliku je bol zadalo svojoj majci: u jednom tjednu iza svoga oca umre. —

U božićnoj noći . . .

Mladen Nedin (Zdravko Nižetić.)

Čarobno sjaju po nebu zvijezdice
Svuda je tiho i tiho,
Zemljom se sveti mrak je već rastrô
Tek bor se kadkad zanjiho.

Brežuljcima bijeli snijeg je zavladô
S mjeseca trakom se ljubi:
Dolinom hladnom glas se pastira
Nijemo i mirno gubi.

U krilu sreće — u tihom sanku
Sve mirno blaženo sniva;
Kroz crnu noćcu zvono se čuje,
A glas mu sve jači biva.

I zove vjerne sinove vjere,
Duhom da idu daleko,
U Betlem sretni, u špilju malu,
Gdje svjetlo vidi se neko.

Tu leži mali Spasitelj svijeta,
Radost mu sijeva u zjeni,
Smiješkom na usnama zove sve ljupko:
Dođite, dođite k meni!

A oni tada veselo idu,
I sretni, kô da se boje.
Klanjaju sad se rođenom Bogu,
Mole ga za se i svoje! — —

Svuda vlada blaga i mila
Tišina božićne noći:
Daleko tamo i ja bi tamo
Za krasne zvijezde poći.

U dvore svetih, nevinih duša,
Stupiti samo da mogu;
Serafa poj bi slušat tu htio:
»Slava va višnjih Bogu!« — —

Razdioba filozofije.

Prof. B.

Pošto je za jasan pojam nekom predmetu znatna i razdioba njegova, stoga ćemo ovdje progovoriti i o razdiobi filozofije. Da pojam filozofije potpuno odredimo, nije dosta da samo govorimo o sadržaju, već da govorimo i o opsegu njegovu.

Kad velimo, da ćemo filozofiju razdijeliti, to znači, da ćemo je shvatiti kao vrstu nečesa, t. j. da ćemo je subordinirati nekom drugom i višem pojmu, a dijelove njene da ćemo međusobno razlikovati, t. j. samo odrediti, da nam postane dovoljno jasna međusobna razlika njihova.

Hoćemo li razdijeliti filozofiju, moramo se osvrnuti najprije na građu, koju filozofija obrađuje. Filozofija naime ili 1. ispituje biće realnosti, ili 2. oblik spoznaje, ili 3. oblik htijenja i djelovanja. Stoga su već i stari dijelili filozofiju na: 1, fizika: 2, logiku; 3. etiku. Nu pripomenuti nam je odmah, da je po mnijenju starih i teorija spoznaje (Erkenntnisstheorie) ili noetika bila također logika, što nama nikako ne stoji, jer se logika bavi samo formama mišljenja a ne izvorom spoznaje. Mnogi su filozofi dijelili i prema drugim stajalištima filozofiju, ali se većina njih složila u diobi filozofije na: 1. metafiziku: 2. teoriju spoznaje i 3. estetiku; a za pripravu (propedeutiku) k tim trima dijelovima uzimaju logiku i psihologiju. Spomenuta tri dijela filozofije sačinjavaju općenite dijelove ili glavne discipline njezine, dok druge filozofske discipline, o kojima će biti kasnije više govora, obrađuju tek neka područja glavnih filozofskih disciplina.

Govorit ćemo o svakoj glavnoj filozofijskoj disciplini i njezinim česticama kao i o pripravi (propedeutici) k njima po onom redu, kako je gore naznačeno. Najprije nam valja svakako govoriti o pripravi ili filozofijskoj propedeutici.

Filozofijska propedeutika.

Naziv »filozofijska propedeutika« znači priprava (*προπαιδευτική* sc. *τέχνη*) izučavanju filozofije. Ova se pak priprava sastoji u osnovnim pojmovima i principima, na kojima počiva filozofija. U filozofijsku propedeutiku spadaju logika i psihologija. Kao što ima filozofija logiku i psihologiju za propedeutiku, tako imaju i specijalne znanosti neke druge za propedeutiku. Tako n. pr. matematika služi kao propedeutika tehnici, fiziologija i anatomija medicini, itd.

A. LOGIKA.

a) O logici u opće.

Među psihičkim pojavama svakako je jedna od najvažnijih mišljenje. Ogledamo li pobliže način i smjer našeg mišljenja, opazit ćemo, da se to naše mišljenje mnogo puta i nesvijesno kod istraživanja ravna prema nekim pravilima. Otuda i potječe suglasnost (ako i ne uvijek) u istraživanju ili otkrivanju kakvih predmeta među ljudima. Odavle opet očito slijedi, da onaj, koji se ne bi, bilo hotice, bilo nehotice, ravnao prema onim pravilima, koja su nekako kao u naravi čovječijoj, ne bi ujedno mislio pravo, drugim riječima: ne bi mogao istinito misliti.

Cijela spoznaja čovječija određena je težnjom za istinom. Stoga su se već za rana stali ljudi baviti pravilima, koja služe kod doznavanja istine. Logika pak ima baš tu zadaću, da ta pravila istinitog mišljenja znanstveno obradi i utvrdi, da dakle obrazloži principe našeg spoznavanja. No odatle još nipošto ne slijedi suvišnost logike kao znanosti. Kako je naime čovjek biće, koje je podvrženo različitim afektima i drugim psihičkim pojavama, koje se očituju kao sile, što prema tomu ne mogu biti bez utjecaja na cijelu njegovu psihičnost, to se može vrlo lako i veoma često dogoditi, da ovaj subjektivni elemenat u čovjeka djeluje i na pravila istinitog mišljenja. Tim bi po čovječije prosuđivanje nastala velika neprilika. Logika pak ima, kako već spomenusmo, da znanstveno utvrdi obrazloži, upotpuni iskustvom i kritičkim prosuđivanjem sviju ljudi ona rečena pravila. Tim evo logika podaje neku stalnost kod upotrebljavanja spomenutih pravila. Otuda se očito vidi korist logike, ali i neistinitost onog prigovora o suvišnosti logike kao znanosti.

Budući da logika, kako je već spomenuto, podaje baš principe našega spoznavanja, to njezina pravila vrijede tako za filozofiju kao i za sve specijalne znanosti. Po tim općenitim pravilima, koja nam ona pruža, možemo je smatrati podlogom sviju znanosti. Stoga baš i htjedoše Kant, Fichte, Schelling, od novijih Lichtenfels i drugi logiku istrgnuti iz filozofije. No većina filozofa drži logiku ipak glavnim sustavnim dijelom filozofije. Kako logika ima poučavati o najvišim principima, to ona dosiže do vrhunca čovječjeg spoznavanja i pokazuje čovjeku put, kojim će svojim mišljenjem istinu postići. Dok psihologija ispituje, kakovo je mišljenje, logika istražuje mišljenje kao spoznavanje a ne kao djelovanje duše, ona ispituje, kakovo ima biti mišljenje, da svrsi odgovara, da se njim postigne spoznaja istine.

Pošto mi mislimo zato, da istinu spoznamo, kako se istina nadalje tiče bilo vanjskih bilo nutarnjih pojava, dakle ne samog mišljenja o sebi već i pojava i njihovih odnošaja izvan samog mišljanja, to je jasno, da logika ima težiti za istinom, koja se sastoji ne samo u pukom suglasju samih misli među sobom, već za takvom, koja se očituje u suglasju misli sa realnošću. Logika dakle ne smije i ne može biti samo puka formalna, jer se mora obazirati i na realnost radi spoznaje. Stoga se i slažu danas malo ne svi logičari u tom; da logika ne smije i ne može obrađivati samog oblika mišljenja bez ikaka obzira na pojave i na realnost uopće, jer niko ne misli samo zato, da misli, nego zato, da štogod spozna.

Logika je teoretična, ali i praktična znanost. Teoretična je stoga, što obrađuje i dokazuje pravila onog mišljenja, koje dovodi do istine, a praktična s toga, što nas čini sposobnima, da lakše pravilno, t. j. istinito, mislimo. Radi potonje strane logike stari su je nazivali i umjetnošću mišljenja: ars cogitandi.

Riječ »logika« grčkog je porijekla: *λόγος* = riječ, misao, mišljenje. Vidimo dakle, da je logika dobila svoje ime od predmeta, kojim se bavi, naime od mišljenja, u koliko isto služi kao sredstvo spoznaji istine. Aristotel, koji se prvi stao znanstveno baviti pitanjima logičkim, nazivao je tu nauku Analytikom (*Ἀναλυτικὰ πρότερα*, 2 knj. o silogizmu, *Ἀναλυτικὰ ὕστερα.* 2 knj. o dokazu), dakle naukom, koja uči razglabati (analizirati) naše misli. Kasnije prozvaše sveukupne Aristotelove logičke spise *Ὄργανον*, t. j. oruđe, sredstvo za mišljenje.

b) O predmetu logike.

Spomenusmo već, da se logika bavi mišljenjem, i to baš oblikom mišljenja, kakovo ono mora biti, ako hoćemo, da bude istinito. Logika dakle ima pokazati stalne zakone i razne oblike, u kojima se očituje naše mišljenje. Budući da je za onoga, koji hoće ispitivati oblike mišljenja svakako potrebno bar donekle i poznavanje samog mišljenja i njegovih česti, kao oćuta, pomisli, i dr., to je jasno, da se logika mora poslužiti i psihologijom. Osobito je znatni sastavni dio mišljenja pojam, kojim obuhvaćamo cijelu vrstu nekog predmeta. Tako n. pr. pojam o čovjeku obuhvaća sve moguće ljude, pojam o kući sve kuće, pojam stabla sva stabla itd. Logika ustanovljuje samo zakone pojmova, a ne ispituje, kako oni u duši nastaju. Prema tome ona ispituje vrste pojmova, pa tvar (materia) i formu, opseg i sadržaj njihov.

No pojmovi stoje i u nekim stalnim odnošajima jedni prema drugima. Tako n. pr. kad velimo: Bog je svemoguć, i: Bog je pravedan, onda tim očito izražavamo pripadnost pojma pravednosti i pojma svemogućnosti pojmu Boga. Ovo konstatiranje odnošaja pojmova, da jedan drugomu pripada ili ne pripada nazivamo sudom. Oblika opet sudova ima različitih. Da je tome tako, vidimo na slijedećim primjerima: S v i ljudi su smrtni, Nitko nije posve sretan. N e k i su ljudi bogati, Pravedan sudac m o r a krivca osuditi, a n e m o ž e ga odriješiti, itd. Sve vrsti ovih i mnogih drugih oblika sudova ima logika ispitati i pravila iz njihovih odnošaja izvesti. Pošto su sudovi od prevelike znatnosti po našu spoznaju, to se logika napose mnogo bavi sudovima i ispitivanjem forme njihove, drugim riječima: ona uči spajati subjekt s takim predikatom, koji mu doista pripadati može.

Neki sudovi imadu i nešto zajedničkoga, pa ako ih isporedimo, vidimo, da se oni nalaze u takom odnošaju, da možemo iz njih izvesti i novi sud. Ovaj duševni posao zovemo zaključivanjem. Sve vrsti zaključivanja kao i načine i vriednost njihovu i zakone, koji njim vladaju, ispituje naša nauka. Time nam logika mnogo pomaže, jer proširuje naše znanje.

Vidimo dakle, da su glavne forme mišljenja, kojima se logika bavi: pojmovi, sudovi i zaključci.

No logika ne ostaje samo kod rečenih formi, već se bavi i zakonima ili principima mišljenja. Taki su principi mišljenja ovi: I. principium identitatis ili zakon istovjetnosti; II. principium contradictionis ili zakon porječnosti; III. principium exclusi tertii sive medii ili zakon o isključenom trećemu; IV. pr.ncipium rationis sufficientis ili zakon dovoljnog razloga.

Svako odavle vidi, da se sva građa logike, o kojoj je bilo ovdje govora, sastoji u konstatiranju istine. Formama naime i zakonima mišljenja samo konstatiramo istine, ili: mi samo potvrđujemo njihovu vrijednost. No logika ide od tog pukog konstatiranja i dalje, pa uči iznalaziti i nove istine, t. j. ona uči i put, kojim se dolazi do novih istina. To je logička nauka o metodama. Metode se dijele na dvije glavne vrsti: izlaganja i istraživanja. Hoćemo li koju znanost metodički prikazati ili je izložiti, to moramo biti svijesni sadržaja, opsega i cjelokupnog odnošaja onih istina, koje su o dotičnoj znanosti. U potpunoj svjetlosti sadržaja očituje se nauka logična o definiciji, u onoj glede opsega logična nauka o diviziji, a u onoj glede zadnjega nauka o direktnom i indirektnom dokazu. U metode opet istraživanja spadaju: dedukcija, indukcija, analiza i sinteza.

Dio logike; koji radi o pojmu, sudu i zaključku, nazivamo još i e l e m e n t a r n i m dijelom logike, jer radi o elementima dokazâ i metode, a dio, koji radi o metodi, dokazu, hipotezi, i t. d. n a u č n i m dijelom logike, jer govori o onim pojmovima logike, koji stoje u direktnoj upotrebi znanostima.

Iz svega se ovog jasno vidi, da je logika, kako spominje Frick u svojoj Logici (izd. II. Friburgi Brisgoriae 1896.): »institutio rationis ad veritatem assequendam« seu »scientia, quae est directiva ipsius actus rationis, per quam sc. homo in ipso actu rationis ordinate et faciliter et sine errore procedit. (S. Thom. in 1. L. Poster. Analyt. lect. 1.)

(Nastavit će se.)

Molitva.

Mil. Evin.

Molitva je ona sila,
Koja kr'jepi, jača, snaži;
Ona goni tugu, ćemer,
Rane liječi, boli blaži.

Nešto o Esperantu.

Akademičar.

Mnogi pokušaji, koji su išli za tim, da se bilo koji od sadašnjih jezika usvoji kao sretstvo međunarodnoga saobraćaja, ostali su do danas bez uspjeha. Jednakim su plodom urodila i nastojanja nekih filologa, koji su bilo nespretnim modificiranjem poznatijih kulturnih jezika, bilo stvaranjem novoga jezika, nastojali nadomjestiti potrebu međunarodnoga jezika. Besplodan pothvat s «Volapükom», pa «Idom» jedva će ikome biti nepoznat.

Mnogi veliki nedostaci, koji su se neopazice potkrali sastavljačima spomenutih novih jezika, nijesu izmakli pronicavom oku ruskoga liječnika dra. L. L. Zamenhofa, pa je zato on kao poznavalac mnogih jezika nastojao da riješi taj problem. I doista godine 1887. objelodani svoju gramatiku, koja je odmah — usprkos Volapükova neuspjeha — stekla nebrojeno pristaša, i bila nakon kratkoga vremena prevedena na sve znamenitije, kulturne jezike. Nevjerojatna jednostavnost Esperanta, pa vanredna lakoća u izučavanju, a uz to ipak rijetka preciznost u izricanju jesu osobite prednosti, koje rese Esperanto. Tako njemački filolog J. Borel u predgovoru svoje esperantističke čitanke piše doslovce: «Temelji međunarodnoga pomoćnoga jezika Esperanta jesu ljudski zdrav razum i logika. Gramatika i rječnik osnivaju se na znanstvenim principima, pa zato ne vlada nigdje samovoljni izbor; pravila su vanredno jednostavna, ima ih malo, a uz to isključuju svaku iznimku. Svako, ko ima išto dara za shvaćanje i prosuđivanje — s lakoćom će usvojiti Esperanto. Uza svu tu jednostavnost jest Esperanto, kakav stvori dr. Zamenhof, potpuna cjelina matematičke točnosti, koja isključuje svaku dvoznačnost, pa je njim moguće uopće sve, pa i najfinije nijanse čovječjega mišljenja i osjećanja izreći». — Jednako se laskavo o Esperantu s te strane izražavaju[1] i W. Ostwald,[2] dr. Conturat[3], prof. Christaller[4] i mnogi drugi poznavaoci toga jezika.

Sâm jezik ne obiluje mnoštvom i raznolikošću korjenitih riječi i to poradi praktičnih razloga, nego se više odlikuje svojom prikladnošću, da je iz jedne korjenite riječi moguće stalnim prefiksima i sufiksima dobiti mnogo različitih riječi. Cijela se gramatika, ako se tu o kakvoj gramatici uopće može govoriti, sastoji iz nekoliko najjednostavnijih pravila, koja je pisac njemačke brošure «Esperanto Leitfaden» strpao na jednu jedinu stranicu.

Sva ova spomenuta svojstva pribavit će Esperantu — po uvjerenju mnogih poznavalaca toga jezika — u budućnosti ljudske kulture ono mjesto, koje mu je

[1] J. Borel: Vollständiges Lehrbuch der Esperanto Sprache. Berlin 1907.
[2] W. Ostwald: Internationale Hilfssprache u. das Esperanto. Berlin.
[3] Dr. Conturat: Die internationale Hilfssprache. Berlin.
[4] Christaller: Solvo de la problema de lingvo internasia.

namijenio njegov osnivač dr. Zamenhof. I doista, potrebu i potpunu sposobnost Esperanta, da stupi u službu čovječanstva kao međunarodni jezik, dokazali su i raspravili su mnogi učenjaci i poznavaoci esperanta. Dosta će biti da spomenemo samo ime ministerijalnoga savjetnika Tustera, koji je na V. internacijonalnom kongresu u Barceloni razložio svestrano važnost Esperanta kao međunarodnoga jezika uopće. Vrijednost i značenje esperanta napose za znanost temeljito je raspravio konzul svesvjetskoga liječničkoga saveza dr. Robert Schatz na sjednici liječnika Esperantista, koji se sabraše 30. VIII. 1909. na međunarodnom liječničkom kongresu u Budimpešti. Mnogi ugledni liječnici kao dr. Lidlovski (Rus), dr. Szstakoff (Bugarin), dr. Sroupl (Rus), dr. Ferricalras (Španjolac), dr. Rotschuh (Nijemac), dr. E. Caillard i dr. odlučiše nakon esperantskih predavanja, da se osnuje međunarodni liječnički odbor sa službenim jezikom Esperantom. Od kolike bi koristi bio Esperanto za trgovinu i promet istaknuo je dostatno B. Zierenberg[1] i mnogi drugi, pa bi o tome ovdje bilo suvišno i govoriti.

Neobična praktičnost Esperanta uvela ga i u mnoga državna ravnateljstva, da i ne govorimo o drugim privatnim i javnim institucijama. Vrijedno je tek to spomena, da je general Joffre esperanto uveo i u mnoge francuske pukovnije, napose u Donaiu, Angersu, Bloisu, Toursu, Bourgesu i Orleansu. U Rumunjskoj je esperanto zauzeo u kratko vrijeme tako zamjerne dimenzije, da ga već i policija uči. U Engleskoj je do danas uveden u 48 škola kao obligatan predmet. I neke visoke škole, kao vis. trg. škola u Odensu (Danska), filološka škola u Firenci, trg. škola i žensko-agronomsko učilište u Samosu, trg. akademija u Mletovu, sveučilište u Helsingforsu (Finlandija) usvojile su esperanto, dok ga američke države Ohio i Oregon uvedoše u sve škole kao obligatan predmet.

Nevjerojatno su upravo razgranjena međunarodna esperantistička društva: «Internacia scienca asocio» (predsjednik sveuč. prof. Hutingtoe sa Havard-sveučilišta u Bostonu), zatim «Internacia asocio de instruinstoj». («Međunarodno društvo učitelja i pedagoga»), pa «Univerzala Studenta Unio» i «Internacia asocio de bankistoj». Blagotvorno njihovo djelovanje doraslo je njihovoj ogromnoj razgranjenosti.

Nemoguće je upravo nabrajati sva esperantistička udruženja, pa njihova glasila i druge esperantistične periodične publikacije i knjige, jer se upravo nevjerojatnom brzinom množe, Treba samo spomenuti, da su do danas gotovo sva glavnija djela svijetskih pisaca — kao što su — Shakespeare, Byron, Gotedsmith, Moliére, Copée, de Musset, de Maistre, Goethe, Schiller, Grillparzer, Heyse, Leibnitz, Fechner, Bölsche, de Amicis, Gogolj, pa i Evanđelje sv. Matije i dr. prevedena na Esperanto.

Zaslugom nekih hrvatskih Esperantista doznali su strani narodi i za našega Gaja, Preradovića, Šenou, Mažuranića i dr. preštampavajući s udivljenjem esperantske prijevode vrlih naših pjesnika.

Osobitom se pak radošću doima svakoga Hrvata, kad ugleda u Borelovoj esperantskoj čitanci među trojicom svijetskih pjesnika kao uzor pjesme i esperantskoga prijevoda Preradovu divnu «Noćnu pjesmu» («Nokta poemo») u Kollerovu esperantskom prijevodu.

Nerimovana je — u prijevodu kao i u originalu i glasi ovako:

[1] B. Zierenberg: Ueber die Bedeutung der Esperanto — Sprache für den Handelstand. — Berlin.

Nokta poemo

de Petro Preradović (el la lingvo Kroata).

«Ronde dancas helaj steloj
Sur ĉiela blua rondo.
Dancas nur mallaŭte, dolĉe,
Por ne veki nian teron.

Ĉar la tero estas laca
De la manoj laborintaj,
De l' piedoj iradintaj
Kaj de koroj, kiuj batis.

(Esperantigis *K. Koller*).

To mora s osobitim veseljem napuniti svako hrvatsko srce, jer će eto na taj način doznati cijeli kulturni svijet za naše skrovito biserje i nepoznato blago, pa će nam prema tom znati i htjeti dostojnije mjesto dati među evropskim narodima. Dogodi li se to jednom, onda ne će ni nama Hrvatima biti smiješna izjava jednoga njemačkoga publiciste, koji je nedavno rekao, da je «Esperanto najljepša tečevina XIX. vijeka.«

ĐAK:

1909.! 2000.!

„Ludendo discimus".

Nekoliko električnih aparata.

Moj je Ivo došao veoma zlovoljan kući. Kod objeda je uzeo tek dva tri zalogaja, a onda otišao u svoju sobicu. Sjeo je k stolu za pisanje, crnu je glavicu sakrio rukama — činilo se, kao da plače.

„Stidi se Ivo!", rekoh, „Kakav si to danas, zar si u školi — —?"

Ivo me pogleda velikim suznim očima. Sažalio mi se, pa sam nastavio blaže: »No reci, Ivo, što ti se dogodilo?«

»Dragi strika Marko«, poče plaho Ivo. »Želio sam sebi za Nikolinje zbirku električnih aparata, majka i otac su znali tu moju želju, a ipak je nijesu ispunili, dok je moj drug Drago dobio od tete Paule svega: i elektrofor i elektroskop, dă i Laydensku bocu — a sada mi se ruga?«

Svršio je tako tužno, da sam ga morao utješiti, pa mu zato rekoh: »Čuj, Ivo, ta ne ćemo sada jadikovati, to nije »muževno«. Ne znaš li ti, da spretan mladić znade sebi mnogo toga i sam načiniti? Pokušaj, sigurno će te više veseliti, načiniš li sam za par filira ono, za što je tvoj drug platio možda deset, petnaest kruna!«

»Zar doista, mili striko«, kliknuo je Ivo, i već mu se mrki obrazići razvedrili.

»Dakako«, rekoh, »eto nam doskora praznika, ju ću tada pustiti svoj posao a ti školske knjige, pa ćemo načiniti sve — a možda još i više, nego što ima taj tvoj Drago!« Ponajprije ćemo dakako izraditi **e l e k t r o f o r z a p r o i z v a d a n j e v e ć e g m n o š t v a m u n j i n e.**

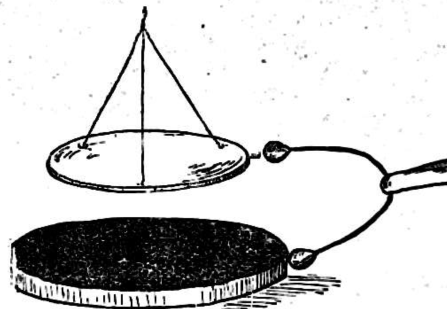
*

Napokon su počeli ti toliko očekivani praznici. Ja sam kupio i dao u dućanu **t o č n o o d v a g n u t i:**

10 grama šelaka
2 „ terpentinove smole (Terpentinharz)
2 „ voska.

Sve se to dobije i u svakome selu za par filira. Kad sam došao k Ivi, sve stavismo u veliku čašu, a onda pođosmo u kuhinju, gdje je još na štednjaku stajao veliki lonac, u kom je kipjela voda. Čašu smo uronili u vrelu vodu ali oprezno, da ne dođe ni kapi vode do pomenute smjese. Za časak se počeo vosak a onda i ostalo topiti. Da se sve bolje promiješa, uzeo sam štapić i miješao.

Ivo je u to vrijeme potražio oveliki, okrugli, **l i m e n i** poklopac neke škatulje. Majka mu je dala cijelu jednu praznu škatulju, u kojoj je prije bio kakao, a on pobjedonosno skine limeni poklopac, koji je imao promjer od 16 cm., a visinu $1^1/_2$ cm i postavi ga, kako mu rekoh, čim vodoravnije na stol podloživši papira, da vrućina ne naškodi stolu.

1. Elektrofor.

S m j e s a s e v e ć r a s t o p i l a, a j a j e o p r e z n o u l i j e m u l i m e n i p o k l o p a c, k o j i s e j e n a p u n i o s v e d o r u b a. Ivo je šiljkom olovke morao probadati sve mjehure, da bude površina ravna.

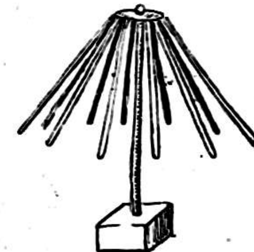
Dok se je ova smjesa **h l a d i l a**, nadosmo si drugi posao, pravili smo t. zv. **p o k l o p a c e l e k t r o f o r a**. Iz tanke (5 *mm*) daščice — dobro nam je baš došla škatulja, u kojoj je majka dobila kolača — izrezali smo krug (sa **p o l u m j e r o m o d k o j i h 6 cm.**). Najprije ga je Ivo narisao šestilom, a onda oprezno ispilio pilicom (Laubsäge). Kad smo nožem zaokružili rub, uzesmo dva velika arka **s t a n i o l a**. (Dobro, da je majka pekla kolače, pa je trebala čokolade i tako smo najjeftinije došli do srebrena staniola.) Sad smo onu daščicu namazali gumiarabikom i oblijepili je staniolom poravnavši sve čim ljepše tako, da nije nigdje ostao kakav šiljati kut ili rupa. Sa tri smo čavlića (Reissnägel) pričvrstili na taj krug tri **s v i l e n e** niti, koje smo pri kraju svezali. (Vidi gornji dio slike 1.)

Na Ivin upit zašto smo uzeli baš svilene niti, a ne obični konac, rekoh mu, da je svila loš vodić elektricitete, pa držimo li za nju i dignemo li poklopac, to iz njega ne će u našu ruku ići ništa munjine, nego će sva ostati na poklopcu.

Dok smo mi načinili taj elektroforov poklopac, ohladila nam se već i ona smjesa — nazovimo je **k o l a č e m i z d j e l o m** (vidi donji dio slike 1.).

Ivo je pozorno pratio, šta će sada da bude.

Još prije smo iz vunenih krpica izrezali duge tanke vrpce, svezali ih jedno dvadesetak zajedno i učinili korbač.

2. Električni kišobran.

Sad sam pomaknuo stol **b l i z u p e ć i** (jer zimi radi vlage teško uspijevaju pokusi — **b o l j e j e l j e t i**), na nj' stavio **z d j e l u i k o l a č, a o n d a s a m ž e s t o k o i d o s t a d u g o u d a r a o k o r b a č e m p o k o l a č u, n a t o s a m s t a v i o p o k l o p a c (d r ž e ć i g a z a s v i l e n e n i t i) n a k o l a č, o n d a g o r n j u s t r a n u p o k l o p c a t a k n u o p r s t o m, t a d a o d s t r a n i h p r s t i d i g n u h p o k l o p a c, a k a d s a m s e i o p e t d o t a k n u o z g l o b o m p r s t a e l e k t r o f o r o v a p o k l o p c a p r e s k o č i l a j e u z s l a b i p r a s a k l i j e p a m o d r a i s k r a u m o j p r s t.**

I opet sam spustio poklopac na kolač dotaknuv ga onda digнuo i približio zglob i opet preskoči iskra i tako nekoliko puta redom. Onda sam opet šibao kolač i sve ponovio.

Ivo je međutim već sazvao i majku i oca i svu braću i služavku, a trčao bi bio i po druga Dragu, da mu pokaže elektrofor, koji daje dva puta veće iskre, (Ivo je bar tako rekao), nego onaj kupljeni.

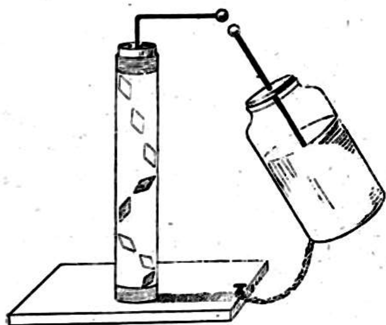
Još smo veće iskre dobili, kad smo načinili **i z b i j a č** (vidi desnu stranu slike 1.). Dva smo lješnika nataknuli na u polukrugu svinutu, željeznu žicu — lješnike smo namazali gumiarabikom i dobro oblijepili staniolom, a za držak smo uzeli

komad pečatnog voska (jer je loš vodič). Jednim smo se lješnikom dotakli zdjele, a drugom dignutoga poklopca elektrofora, kod čega je poskočila mnogo jača i svjetlija iskra.

Kad smo imali gotov elektrofor, pravili smo neke pokuse. Poklopac je elektrofora privlačio, a odmah i odbio malene komadiće papira i vune. Osobito je lijep bio ples malih papirnatih gužvica (najbolji je cigaretni papir), kad smo ih kojih deset dvanaest stavili na komad lima a povrh njega poklopac, gužvice su letjele amo tamo kao lude.

Načinili smo i t. zv. električni kišobran. (Vidi sliku 2.) Na olovku, koju smo utakli šiljkom u komad *voska* (ili koji drugi loš vodič) pričvrstili smo čavličem komad okrugle (staniolom oblijepljene) ljepenke, na koju smo prilijepili duge, tanke trakove šarenoga, laganoga papira (Seidenpapierstreifen). Kad smo se poklopcem takli elektroforove ljepenke, kišobran se je raširio — a kad smo takli prstom, on se je opet sklopio. Svaki puta pače nijesmo ni trebali kišobrana taknuti, samo mu se približili, a on se je već rasklapao — to se događalo utjecajem *električne influence*, t. j. djelovanjem u daljinu.

Da dobijemo još veću količinu elektricitete, načinili smo i „Laydensku bocu“. Uzeli smo za to običnu bocu sa širokim grlom (vidi sliku 3. desni dio), u kakovu obično majka ukuhava voće. Iz vana i iznutra oblijepili smo je otprilike do polovice i to donji dio staniolom, a mjesto čepa smo uzeli komad ljepenke, koju smo namazali pečatnim voskom, a kroz sredinu te okrugle ljepenke protaknuli smo žicu, na donjem kraju različito svinutu, tako da *dotiče* nutarnji, staniolni oklop boce, dok smo na gornji dio i opet naboli staniolom oblijepljeni lješnik.

3. Laydenska boca i Aronov štap.

Nabijali smo laydensku bocu ovako: Ivo je držao u ruci bocu (uhvativ je za izvanji oklop staniola), a ja sam redom puštao, da u gornju kruglicu preskakuje modra iskra iz poklopca elektroforova. Kad sam tako spremio kojih *dvadeset iskara* prihvatismo se svi za ruke u kolo. Ivo je u ljevici držao vanjski oklop boce, a desnicu je pružio sestri, dok sam ja svršavao kolo. Kad sam se slobodnom rukom dotaknuo kuglice (t. j. nutarnjeg oklopa) laydenske boce, ćutili smo svi lagani udarac — dakako da radosti nije bilo ni kraja ni konca.

Da upotpunim zbirku aparatića, načinio sam svom Ivi još „Aronov štap“. U naokolo jedne cijevi (ili ma kakove boce) prilijepio sam same male komadiće staniola tako, da se vrhovi tih staniola *gotovo sasvim* dotiču (vidi lijevu stranu slike 3,). Cijev sam, oko koje se je ovijala spomenuta vrpca, utaknuo u ploču voska, donji kraj vrpce, koja se je sastajala iz samih malih česti staniola, spojili (žicom ili tankom dugom vrpcom staniola) s izvanjim oklopom laydenske boce, dok sam se kuglicom taknuo gornjeg kraja, čim sam to učinio, preskošio je cio niz iskrica iz jednog staniola u drugi i tako se lijepo rasvijetlio čitavi štap. Osobito je to lijepo bilo u tmini.

Kad smo ove pokuse par puta ponovili, nadošlo i vrijeme večere. Ivo mi lijepo zahvali, brižno spremi svoje aparatiće — a zlovolja ga je prošla. pa je večerao tako, da je dvostruko nadoknadio onaj onomadne zanemareni objed.

Strika Marko.

Svaštice.

Komet Halley i konac svijeta! Znani učenjak zvjezdoznanac *Flammarion* napisao je članak pod gornjim naslovom, koji je utjerao strah u kosti mnogima. Flammarion naime upozoruje, kako bi moglo doći do goleme katastrofe, koja ne bi bila ni više ni manje no propast ljudskog roda na našoj zemlji. U prošlome smo broju govorili, kako će doskora doći na naše nebo neobičan gost, koj će se približiti zemlji na kojih 16,000.000 engleskih milja. U toj bi naime udaljenosti bila glava kometa, no kako je rep dug, kojih 20 do 30 milijuna engleskih milja to bi se moglo dogoditi da nas komet tim repom obavije, a to bi baš bio uzrok katastrofe. Flammarion veli, da se ne zna pravo, što bi se u tome slučaju dogodilo, ali moguće je dvoje, ili bi se sav kisik naše zemlje spojio sa vodikom kometova repa, pa bi se mi onda zagušili u vodiku i dušiku ili bi pak rep kometa usrknuo vodik, a mi bi u kisiku poludili, t. j. svi bi nam organi počeli silno raditi, onda bi se omamili i usnuli. — Tko je čitao Flammarionove fantastične romane lagano će se utješiti, da se je i tu javila njegova bujna mašta, tim više, jer ne znamo iz čega sastoji kometov rep, a napokon je, čini se, naša zemlja već 1819. i 1851. prolazila repom Halley-eva kometa pa se nije dogodilo ništa — U ostalom doskora ćemo vidjeti.

Listovi kraljice Marije Terezije. Nedavno je izašla u Berlinu knjiga, u kojoj su odštampani neki listovi Marije Terezije (vladala od 1740. do 1780. god.) Spomenuti su samo familijarni listovi, koje je pisala svojoj djeci i prijateljicama. Jedan od najzanimivijih jest list, koji je pisala svojemu sinu Josipu o Božiću god. 1775. Za bolje razumijevanje toga lista spomenuti nam je, da je Josip II., koji je zapravo počeo vladati već god. 1765. — dakle za njezina života — bio veliki neprijatelj katoličke Crkve. Tako je n. pr. plijenio i zatvarao samostane. (Vidi Šenoa: Fratarska oporuka.) Iznijet ćemo iz toga lista samo neka važnija mjesta: „Doista je velika nesreća, da se mi uz najbolju volju ne razumijemo. Možda me je obuzela velika tuga, pa tako ne vidim s Tvoje strane pouzdanja i iskrenosti, što sam, mislim, zaslužila, a to nanaša boli mojemu životu. Mogu pouzdano reći, da nijesam ničemu drugomu posvetila pažnju od svojih 36 godina nego Tebi. Dvadeset i šest godina od tada bile su za mene sretne godine, ali dandanas to ne mogu reći, jer *ne mogu nikada odobriti načela, koja su obzirom na vjeru i ćudorede premalo stroga.* Previše pokazuješ svoje neprijateljstvo prema dosadašnjim običajima i prema cjelokupnom svećenstvu, a opet previše slobodno mišljenje o ćudoredu. Ti me s pravom uznemiruješ poradi svojega teškoga položaja i zadaješ mi straha za budućnost . . . Kako je ipak mrzak posao — boj „proti čovječanstvu i proti sreći!“ Isto je tako vrlo ganutljiv list, koji je pisala nesretnoj francuskoj kraljici, a svojoj kćerci Mariji Antoinetti (čitaj: Antoaneti). u kom joj daje neke savjete »kao njezina prijateljica i nježna majka«, kako sama veli u listu. Ova nježnost, koja se očituje u listovima, prikazuje nam Mariju Tereziju kao brižnu i razboritu majku. —c.

Kontrast. Lijepa je misao, koju je razvio *Grof dr. Foerster* u svojoj knjizi »*Lebenskunde, Berlin 1906.*«

»U davno je doba živio moćan kralj. S velikom je vojskom provaljivao u tuđe države, popalio je gradove i mjesta, stanovnike je odveo u robstvo. — Svoja je djela dao uklesati u kamen. A kad je slutio da se približuje konac njegova života, naložio, je da mu se sazda golem mauzolej iz čvrstoga kamena. Odredio je da mu se tijelo po smrti balzamira najfinijim balzamom i mirom, te se tako otme truležu i rasapu. — A njegovo ime ne živi više među nama. Oko nam ne zablista, srce ne kuca življe, kad slušamo govoriti o njem. — I doći će čas, kad će dažd i vihor srušiti i zadnji kamen nadgrobnog spomenika. Vjetar će nanositi pijesak pustinje preko zadnjih tragova njegova spomena, otrt će spomen, kao da nigda ni živio nije.«

»U davno je vrijeme također živio muž, a nije imao vojske, nije proljevao krv i nije palio kuća. Nije uklesao svoga imena u tvrdi kamen, već u čovječja srca. Pružao je ruku pomoćnicu griješnicima, nježno je gladio vruća čela bolesnika, s krijesom svoje milosrdnosti rasvjetljivao je tminu i bijedu ubogih, ustrajao je i do križa u krotkosti, pripravan oprostiti svima — — — Nije sazdao sebi nadgrobne palače, ko stari kraljevi, a ipak vidite svuda i u velikim i u malim mjestima jedan dom posvećen njegovom spomenu.

Vanitas . . . Prekrasne su riječ *Abrahama a Sancta Clara*, jednog od najslavnijih propovjednika sviju vremena, kojega je spomendan t. j. dvijestogodišnjica smrti bila je baš 1. prosinca ove godine. Njegove riječi: „O čovječe, poslušaj i čuj, upamti i upiši, sve svima, nekoliko — mora da umre ne možda nego sigurno. Kad ćemo umrijeti ne znamo sigurno, kako ćemo umrijeti ne znamo sigurno, gdje ćemo umrijeti ne znamo sigurno, ali sigurno znamo da umrijeti moramo. — Neka umre tijelo — to šest stopa dugo ništa, neka umre, neka propadne, ne žali tu jadnu bolnicu, taj malen komad zemlje. neka umre, neka propane, kako, kada, na koji način — svejedno je; ali to te molim i zaklinjem, to kličem uzdignutim rukama, čuj, čuj, *ne puštaj da ti duša umre!* Dušu, tu lijepu i vjernu sliku najsvetijega — dušu taj skupocjeni i najcjeniji dar Tvorca, dušu tu sestricu anđela, tu o čovječe ne pusti, da umre!«

»Što je svijet, što ima svijet, što ne će pasti u prah? Gdje je Aleksander Veliki, Pompejus Veliki, Karlo veliki? — Njih više ne ima! — Gdje je Ganimedi, Polidori, Narcissi, — ta mila bića? Gdje su Phante, Helene, Amalosonde, ti uzori ljepote? — Njih više nema! — Gdje je kolos, to remekdjelo Roda? Gdje mausulenm, remek djelo Kaijá? Gdje su ciparski vrtovi i čudesni stup Ptolomeja? Ateno gdje ti? Kartago gdje ti? Jeruzaleme gdje ti? Ninive? Nas više ne ima, kliču same, mi smo prah — —!

Šala.

Pravedna stvar. Gospodin je Meyer imao parnicu u Berlinu, no morao je iznenada radi neodgodivog nekog posla otputovati u Lipsko. Na odlasku upozori on svoga zastupnika, neka mu uspjeh parnice smjesta brzojavno priopći. — Advokat obavi raspravu i brzojavi u Lipsko: »*Pravedna je stvar pobijedila!*« na što primi brzojavni odgovor: »*Uložite smjesta priziv!*«

Reklama za naočale. Došao komšija Pantelija čika Lazi, koj. je bio baš u štali, i zapita ga u čudu: »Ama, čika Lazo, kako to, da su tako debeli tvoji magarci, a hraniš ih, kako vidim, samo slamom?« „E moj komšija Pantelija, ja imam posve novi recept za debljanje magaraca. Kadgod metnem pred njih slamu, uvijek im nataknem *zelene očale*, pa onda misle, da je to djetelina a ne slama.“

Sremac.

VII. Rebus.

B. Preko.

$$\frac{\text{DU}}{\text{V}}$$

III. Zagonetka.

B. Preko.

S obje sam strane grad u Dalmaciji.

VIII. Rebus.

R. Rosanović.

```
      L
     L K
    L   K
   L L K K
  L       K
 L         K
```

IX. Rebus.

```
D D D
D B D  + M
D D D
```

Rodovka.

R. Rosanović.

Nominativ resi obraz, genitiv malena je rijeka.

Nadgrobni spomenik nađen u Pompejima.

I. Nola.

$\frac{\text{O}}{\text{bis}}$ $\frac{\text{Q}}{\text{bis}}$ 3.a es et in 3. an i. es

Raširivaljka.

Božo Petrović „Upitnik".

. . zamjenica

. . . rijeka u Moravskoj

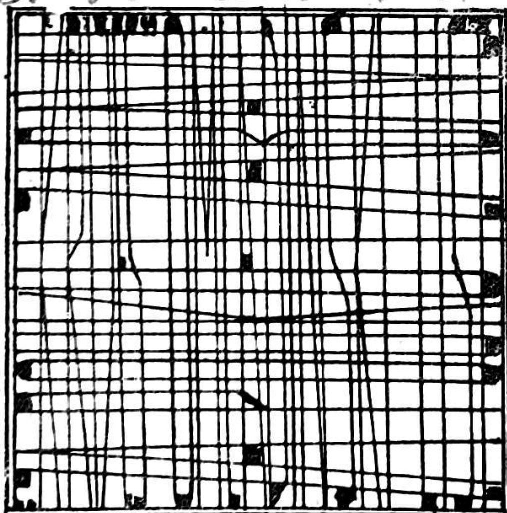
. . . . ? ? ?

. . . . na Balkanu.

Šarada.

Sastala se dva vladara
starog sa Balkana,
sastala se, e da budu
potomcima hrana,

X. Rebus.

Prije i poslije.

Odgonetke zagonetki broja 3.

IV. Rebus = Krijes je list [Kri(ž) je l i st(o)] . . . (1)

V. Rebus = Veliki i mali Sunt [Veliki i mali »S«, u »n« »t«] . . . (2)

(Velika je većina ovaj rebus odgonetnula »Tuniss«).

Zagonetka u križu = šešir, Atena, Šenoa, olovo, Drava — Šenoa . . . (3)

II. Zagonetka = T, hrt, plima, Triglav, I, ban, v, = Triglav . . . (4)

Odgonetali su: Božidar Borko, Varaždin (sve); Mile Sertić gimn. Sarajevo i Josip grof Bombeles gimn. Varaždin (1, 3 i 4); Stj Golubović, gimn. Karlovci, Stj. Martinčić, gimn. Varaždin, Dujo Nazor, Spljet, Stanko Harapin, gimn. Zagreb, Mirko Galović, gimn. Zagreb, Ljudevit Malnar, gimn. Susak (1 i 3); I Jelatović, Pakrac, Stj. Buben, gimn. Sarajevo, Đuro Strasser, gimn. Karlovci, Milan Gortan, gimn. Pazin (1); Franjo Manda, real. Banjaluka (2).

Errata corrige. Pogriješka II. mat. sofizma (u br. 3) sastoji u tome, što se nije pazilo na dvostruki predznak kod korjenitbe. Opazio je pak ovo: jedini Josip grof Bombeles, gimn. u Varaždinu.

Atameurov kutić.

Zrinskijev spomenik kod Varaždina.

Fotogr. Artur Horvat, gimn.